



**YRKET 3 & 4
FRÄSAREN 10
KULTURMILJÖANALYS**

2020-03-19

UPPDRAG

Uppdragsnamn: 301438
Titel på rapport: Yrket 3 & 4, Fräsaren 10
Kulturmiljöanalys
Version: Slutversion
Datum: 2020-03-19

MEDVERKANDE

Beställare: Structor Miljöbyrå
Kontaktperson: Elisabeth Mörner

Konsult: Tyréns AB
Uppdragsansvarig: Tove Nyhlén

Handläggare: Tove Nyhlén, byggnadsantikvarie
*certifierad sakkunnig avseende
kulturvärden*

Louise Westman, kulturgeograf

Martin Lagergren, byggnadsantikvarie,
*certifierad sakkunnig avseende
kulturvärden*

Kvalitetsgranskning: Martin Lagergren, byggnadsantikvarie,
*certifierad sakkunnig avseende
kulturvärden*

Övrigt: Fotografier är tagna av Tyréns AB 2020
om inget annat anges.

Tyréns AB

Tel: 010 452 20 00
www.tyrens.se

Säte Stockholm
Org.Nr: 553194-7986



INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING.....	4
INLEDNING.....	5
BAKGRUND OCH SYFTE.....	5
AVGRÄNSNING.....	5
FÖRUTSÄTTNINGAR.....	6
AKTUELLA LAGRUM.....	6
VÄGLEDANDE DOKUMENT.....	9
OMRÅDET.....	10
SOLNA VÄXER FRAM.....	10
TIDIGARE BEBYGGELSE.....	12
INDUSTRIOMVANDLINGEN.....	13
BESKRIVNING AV OMRÅDETS KARAKTÄR.....	15
BYGGNADER INOM OMRÅDET IDAG.....	17
AKTUELLA FASTIGHETER.....	22
YRKET 3.....	22
YRKET 4.....	31
FRÄSAREN 10.....	41
KONSEKVENSBESKRIVNING.....	47
INTRODUKTION.....	47
KONSEKVENSER YRKET 3.....	47
KONSEKVENSER YRKET 4.....	48
KONSEKVENSER FRÄSAREN 10.....	48
SAMMANTAGET.....	49
KÄLLOR.....	50



SAMMANFATTNING

Föreliggande utredning är en kulturmiljöanalys för fastigheterna Yrket 3 och 4 samt Fräsaren 10 i Solna Business Park. I arbete med detaljplan för del av kv. Yrket och Fräsaren m. fl. föreslås befintlig bebyggelse i Yrket 3 och 4 och Fräsaren 10 att rivas. Länsstyrelsen har i yttrande över planförslaget efterfrågat en genomlysning av kulturmiljöfrågan eftersom Yrket 3 och 4 av Solna stad klassificerats som kulturhistoriskt värdefulla.

Solna Business Park utgör ett område längs med järnvägen som på 1960-talet bebyggdes med industri- lager- och kontorsfastigheter. Området som då hette Vireberg hade tidigare använts som grönområde, för bland annat odling. Där låg koloniträdgårdar, en handelsträdgård i norra delen och gårdsbebyggelse i den sydöstra. Det renodlade industriområdet Vireberg utvecklades successivt till ett företagsområde med framförallt kontorsanvändning. Under 2000-talet växte namnet Solna Business Park fram. Flera av områdets fastigheter genomgick stora ombyggnader under 2000-talet och det är idag svårt att avläsa dessa fastigheters ursprungliga utseende. Vireberg som ett verksamhetsområde från 1960- och 70-talen är idag ändå tydligt avläsbart i vissa byggnader samt genom områdets tydliga avgränsning, genom gatunätet och kvartersstrukturen som inte förändrats.

Fräsaren 10 är en av 1960-talets lagerbyggnader som successivt byggts om och idag är det svårt att fullt ut avläsa byggnadens ursprung. Kulturvärden är främst kopplade till att byggnaden utgör en ursprunglig representant i en verksamhetsmiljö som sett till planmönster och yttre gränser förändrats i begränsad omfattning.

I slutet av 1970-talet och början 1980-talet bebyggdes de sista tomterna i områdets sydöstra del. Yrket 3 uppfördes 1978-80 som kontor, lager och verkstad för Kylma som hade kvar sin verksamhet i 30 år.

Yrket 4 uppfördes några år efter som huvudkontor till Dynapac, tillverkare av anläggningsmaskiner. Båda byggnaderna ritades av Sven Danielson som var en av de mer framstående arkitekterna av kontorshus och verksamhetsbyggnader under efterkrigstiden.

Yrket 3 och 4 utgör en sammanhängande bebyggelse med lamellhus med tydligt markerade gavlar i mörkt tegel och vertikala fönsterband. Mellan lamellhusen placerades lågdelar innehållande entré, garage (Yrket 4) och verkstad- och lager (Yrket 3). De kännetecknande och karaktärsskapande gavelmotiven på lamellhusen håller samman fastigheterna, som i övrigt skiljer sig till innehåll och fasadbehandling.

Yrket 3 är en mer oansenlig anläggning än Yrket 4. Den uppfördes med tidstypiska konsekvent utförda plåtfasader i korrugerad plåt. Fastigheten är välbevarad från byggnadstiden både avseende exteriör och interiör. Byggnaden är genom lagerdelens slutna utformning och lastkaj lätt avläsbar som något annat än en renodlad kontorsbyggnad och bidrar till läsbarheten av Virebergs industriområdes historia.

Lamellhusen i Yrket 4 gavs en tidstypisk utformning som ger uttryck för högre ambitioner än många andra liknande fastigheter. Kännetecknande och karaktärsskapande är liksom för Yrket 3 de imposanta gavlarna i mörkt tegel som bedöms vara ett av de starkaste arkitektoniska motiven i stadsdelen. Långsidorna gavs en påkostad betongfasad, nu övermålad vid en fasadrenovering. Byggnaden är trots nyligen utförd fasadrenovering, tillsammans med Yrket 3 en av de få kvarvarande i området som i sin helhet inte förändrats i så stor utsträckning. Därigenom förstärks båda fastigheternas betydelse som tidsmarkör och länk mellan de tidigast uppförda byggnaderna kring 1960 och de stora förändringar som skett i närtid med många av områdets byggnader.

Fastigheterna Yrket 3 och 4 är viktiga för stadsbilden inne i området, i synnerhet i relation till parkmiljön och de öppna ytorna invid denna,

De föreslagna rivningarna av Yrket 3 och 4 har tydliga kopplingar till företeelser i samtiden. Kontorshus från 1970-talet anses idag ofta ha betydande brister och rivning eller omvandling är vanligt förekommande. Yrket 3 består till stor del av lagerlokaler, en funktion som i allt högre grad styrs om till rationella logistikanläggningar i mer perifera lägen.

Rivningarna av de båda fastigheternas byggnader innebär också att delar av Sven Danielsons, en av de mer framstående arkitekterna av kontorshus och verksamhetsbyggnader under efterkrigstiden, produktion går förlorad. Byggnaderna har fått en särskild prägel tack vare Danielson men är också representativa för arkitekturen i stort kring 1975-1980.

De avtrappande tegelgavlarna på både Yrket 3 och 4 har en imposant verkan i stadsbilden, främst från platser inne i Solna Business Park men även från vissa punkter längs omgivande vägar. Denna verkan förloras vid rivning.

I synnerhet Yrket 4 representerar också hur industriområdets tunga verksamheter relativt tidigt började blandas upp med renodlad kontorsanvändning. Denna årsring försvinner då Yrket 3 och 4 rivs vilket påverkar läsbarheten kring områdets utveckling negativt.

En rivning av Yrket 3 och 4 bedöms ge upphov till märkbara negativa konsekvenser för kulturvärden eftersom en kulturhistoriskt intressant stadsbild förändras och tidstypisk kontors- och verksamhetsarkitektur går förlorad.

En rivning av Fräsaren 10 bedöms sammantaget ge små negativa konsekvenser för kulturvärden. Byggnaden har omvandlats i etapper från ett renodlat lager, med ett senare tillbyggt kontor och senare ombyggnader till kontor, och det finns flera andra anläggningar inom Solna Business Park som kan förmedla hur verksamhetsområdet byggts ut och förändrats.

INLEDNING

BAKGRUND OCH SYFTE

Tyréns har fått i uppdrag av Structor Miljöbyrå Stockholm AB att ta fram en kulturmiljöanalys för fastigheterna Yrket 3 och 4 samt Fräsaren 10 i Solna Business Park. I arbete med detaljplan för del av kv. Yrket och Fräsaren m. fl. föreslås befintlig bebyggelse i Yrket 3 och 4 och Fräsaren 10 att rivas. Länsstyrelsen har i yttrande över planförslaget efterfrågat en genomlysning av kulturmiljöfrågan eftersom Yrket 3 och 4 har klassificerats som kulturhistoriskt värdefulla.

Utredningen beskriver vilka kulturhistoriska förutsättningar som finns på platsen. De berörda fastigheternas och byggnadernas kulturhistoriska sammanhang beskrivs geografiskt och tidsmässigt. Syftet med rapporten är att precisera och analysera relevanta kulturvärden samt beskriva konsekvenserna för kulturmiljön av den planerade rivningen av byggnaderna.

AVGRÄNSNING

Rapporten omfattar Fräsaren 10 och Yrket 3 och 4. En kort historik och beskrivning av övrig bebyggelse inom Solna Business Park tecknas för att sätta in byggnaderna i sin kontext.

Det område som idag benämns Solna Business Park hette tidigare Vireberg. I följande utredning kommer båda dessa benämningar användas för området.



Orienteringskarta för Solna Business Park med aktuella fastigheter. Källa: Lantmäteriet.

AKTUELLA LAGRUM

MILJÖBALKEN (1998:808)

Miljöbalken (MB) syftar till att främja en hälsosam och god miljö för både nuvarande och framtida generationer genom bestämmelser för hushållning av mark och vatten. I 3 kap MB regleras särskilda markanvändningsintressen.

Planområdet ingår inte i område som är utpekad som riksintresse för kulturmiljövården.

PBL 9 KAP. 34 § FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR RIVNINGSLOV

Rivningslov ska ges för en åtgärd som avser en byggnad eller byggnadsdel som inte

1. omfattas av rivningsförbud i detaljplan eller områdesbestämmelser, eller

2. bör bevaras på grund av byggnadens eller bebyggelsens historiska, kulturhistoriska, miljömässiga eller konstnärliga värde.

KLASSIFICERING OCH SKYDD ENLIGT PLAN- OCH BYGGLAGEN (2010:900)

Plan- och bygglagen (PBL) innehåller bestämmelser om planläggning av mark och vatten och om byggande. Lagen fastställer att planläggning är en kommunal angelägenhet och innehåller bestämmelser om bland annat översiktsplan, detaljplaner och bygglov.

Vid bedömning av bygglov och åtgärder enligt PBL, exempelvis rivning, har Solna stad antagit en klassificeringsmetod med kulörmarkeringar för byggnader av olika kulturhistoriskt värde. Det är tre grade-ringar, blå, grön och gul, där blå utgör den högsta.

Klassificeringen av Yrket 3 och 4 samt Fräsaren 10 gjordes 2012-11-13 i samband med Solna stads pågående klassificering av 1960-70-talsbebyggelse. Att Yrket 4 som uppfördes först på 1980-talet trots det sena byggåret kommit att omfattas av klassificeringen motiveras av staden med att samma arkitekt anlätades som för Yrket 3 (uppfört 1978-82) och att byggnaderna på de två fastigheterna uppfattas som en enhet. Klassificeringen hänvisar till den arkitekturutveckling som skedde under 1970. Inventeringen är redovisad i Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister, vilket täcker hela landets bebyggelse.

Fastigheten Yrket 3 tillsammans med Yrket 4 är utpekad som särskilt värdefull och markerad som grön, den näst högsta graden. Motiveringen för grönmarkerade byggnader lyder:

Fastighet med bebyggelse som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt.

Fastigheten bedöms därför omfattas av PBL:s förbud mot förvanskning och den generella paragrafen om underhåll. För all bebyggelse gäller PBL:s paragraf angående varsamhet. (Se nedan).

Fräsaren 10 är markerad som gul, den lägsta graden. Motiveringen för gulmarkerade byggnader lyder:

Byggnad av positiv betydelse för stadsbilden och/eller visst kulturhistoriskt värde.

(Motiveringen för blåmarkerade byggnader lyder: *Fastighet med bebyggelse av synnerligen högt kulturhistoriskt värde.*)

PBL KAPITEL 8 §13 FÖRVANSKNING

En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas.

PBL KAPITEL 8 §14 ANPASSAT UNDERHÅLL

Ett byggnadsverk skall hållas i vårdat skick och underhållas så att de tekniska egenskaperna som avses i 4 § i huvudsak bevaras. Underhållet skall anpassas till omgivningens karaktär och byggnadsverkets värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt.

PBL KAPITEL 8 §17 VARSAMHET

Ändring av byggnad och flyttning av en byggnad skall utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar till vara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden.

Ur Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister, Yrket 3 & Yrket 4

"De tre kontorsbyggnaderna i Yrket 3 och 4 med tillhörande lagerbyggnad är bra exempel på den typ av kontorsbebyggelse som uppfördes vid denna tid. Utformningen är tidstypisk och genomtänkt med plåt i olika utföranden, rördragna betongelement med dekorativ verkan och fasadtegel. Gavlarnas utformning med stående fönsterband och vertikala breda tegelpartier skapar en mer återhållen och lugn betoning mot gatumiljö, och markerar samtidigt byggnadernas "inre" och "yttre" delar. Fasadlivens oregelbundenhet bryter ned volymen. Det arkitektoniska uttrycket präglas av en harmonisk förening mellan praktikalitet och estetisk ambition. Vidare är anläggningen en av få kvarvarande i området som i sin helhet inte har förändrats. Därigenom förstärks dess betydelse som tidsmarkör och mellan de tidigast uppförda byggnaderna kring 1960 och de stora förändringar som skett i närtid med många av områdets byggnader. Alla förändringar av byggnaderna bör sträva efter att bibehålla dessa särdrag och kvaliteter."

Ur Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister, Fräsaren 10

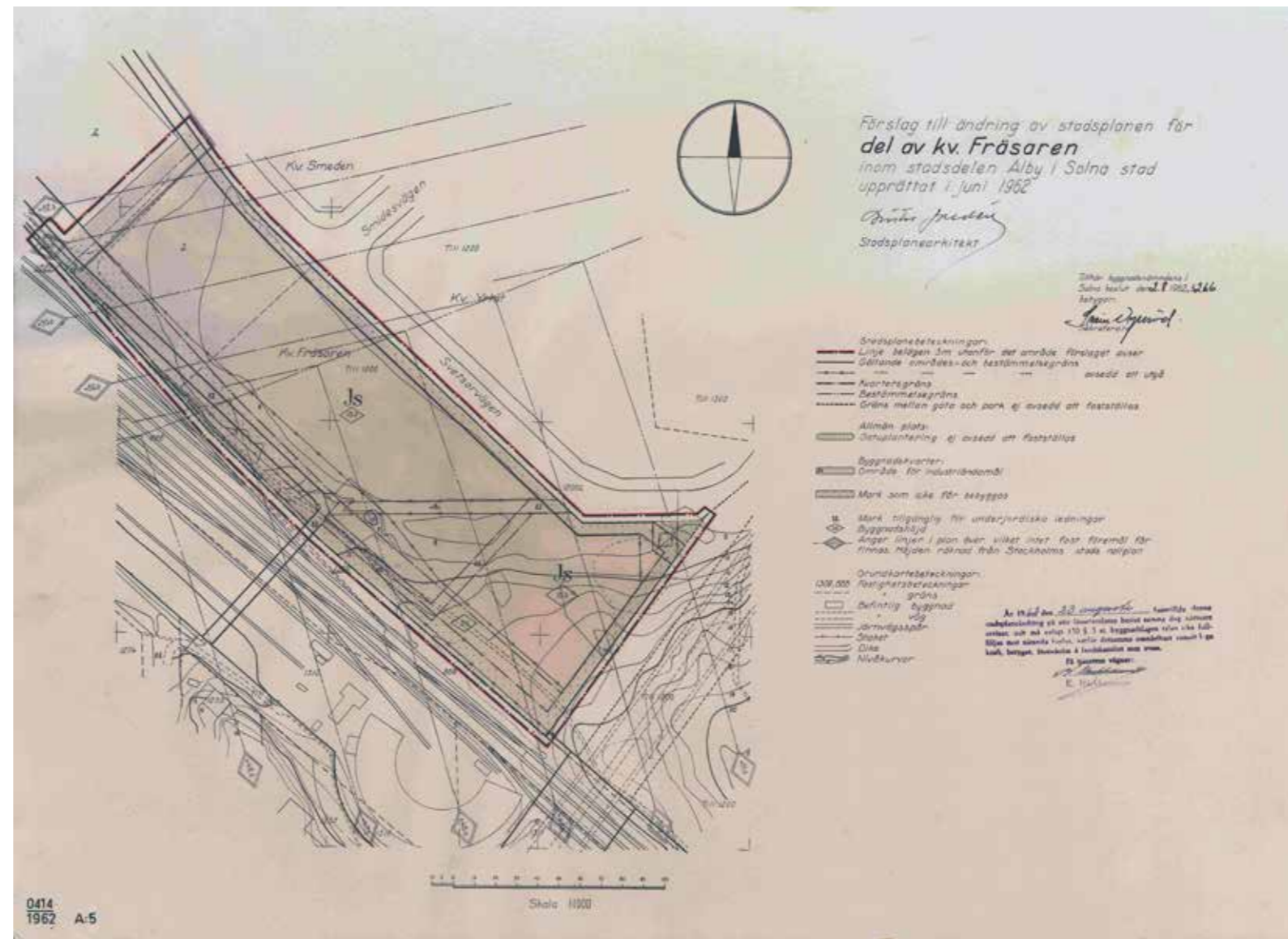
"Fräsaren 10 har genomgått flera exteriöra ändringar och byggnadens ursprungliga arkitektur är förändrad. Byggnaden är dock en del av ett homogent fd industriområde som med tiden förändrats till att bli ett modernt arbetsplatsområde - Solna Business Park. Fräsaren 10 bör ses som en ursprunglig representant i en miljö som planmässigt inte förändrats nämnvärt sedan de första husen tillkom. Byggnadens funktion är i stort densamma och byggnadsvolymerna har förändrats lite. Fräsaren 10 har ett kulturhistoriskt värde som ursprunglig och kontinuerlig industrifastighet."

GÄLLANDE PLAN FRÄSAREN 10

Förslag till ändring av stadsplanen för del av kvarteret Fräsaren inom stadsdelen Alby i Solna stad fastställdes 1962. Stadsplanearkitekt var även här Bristol Jaldén.

Planen består främst av område betecknat JS, område som endast får användas för industriändamål. Planen fastställer att byggnad dock får uppföras eller inredas för bostadsändamål i den utsträckning som fordras för tillsyn och bevakning av anläggning inom området. Marken runtomkring byggnaden är markerad som prickmark vilket innebär att den inte får bebyggas.

Med u betecknas område ska framdragande och underhåll av underjordiska allmänna ledningar vara möjligt. Planen fastställer även höjdbestämmelser och byggnadernas utformning.



Utsnitt ur gällande plan för del av kvarteret Fräsaren. Källa: Solna stad.

VÄGLEDANDE DOKUMENT

ÖVERSIKTSPLAN (ÖP)

2016 antogs en ny översiktsplan för Solna, Översiktsplan 2030. Översiktsplanen tar upp strategier för bostad- och levnadssituationer, hållbarhet och transport samt tillvaratagande och bevarande av Solnas olika park-, natur- och kulturmiljöer. En av strategierna är att beakta och behandla kulturmiljöer med respekt för Solnas historia.

Vidare i översiktsplanen är mål och inriktning för kulturmiljöer att:

- Kulturminnen och kulturmiljöer skall så långt möjligt bevaras och göras mer levande.
- Solnas långa och diversifierade historia skall avspeglas i stadsmiljön.
- Kulturlandskapets särdrag skall så långt möjligt bevaras.
- Värdefulla kulturmiljöer och kulturminnen skall inte påtagligt skadas av den omfattande trafik som går genom kommunen.

Enligt översiktsplanen bör planering och byggande beakta de olika årsringarna och bebyggelsekaraktärerna. På så sätt kan den ursprungliga karaktären tas hänsyn till samtidigt som man tillgodoser dagens förutsättningar.

Solna Business Park är ett område där den gränsöverskridande, här mot Sundbyberg, stadsutvecklingen betonas. Översiktsplanen lyfter fram att näringslivet har goda förutsättningar i detta område, genom olika typer av verksamheter är området en stor arbetsgivare. Solna Business Parks läge är samtidigt viktigt i utvecklingen av kollektivtrafikens tillgänglighetsgörande i och med sin närhet till Sundbyberg station.

OMRÅDET



T.v. Urklipp ur sockenkarta över Solna från 1873. På kartan syns Träsksjön (även Rudsjön) som senare torrlades. Röd markering visar var utredningsområdet senare kommer att utvecklas. Källa: Lantmäteriet.

Ovan. På Generalstabskartan från 1873 syns Sundbyberg centrum med järnvägen dragen igenom. Mellan Sundbyberg centrum och Rudsjön återfinns området, se röd markering, som idag kallas Solna Business Park och är aktuellt för denna rapport. Källa: Lantmäteriet.

SOLNA VÄXER FRAM

Landskapet i Solna har historiskt varit agrart präglat med utspridda gårdar. En sockenkarta från 1837 visar, förutom Solna kyrka, socknens gårdar med tillhörande jordbruksmark. Det aktuella området som idag kallas Solna Business Park ingick vid tiden i marker ägda av Huvudsta gård. Området har även ingått i Skytteholms ägor. Solna Business Park avgränsas idag av järnvägen samt vägarna Ekensbergsvägen, Grängsgatan och Frösundaleden.

Strax öst om området låg Träsksjön (även Rudsjön på grund av att sjön innehöll ett rikt antal rudor) som senare torrlades under första

hälften av 1900-talet. Sjön var under okänt antal år hem för flera soptippar. Idag är delar av Solna centrum byggt på platsen. På grund av läget nära sjön var det aktuella området sannolikt inte odlingsbart utan hölls som äng.

JÄRNVÄGENS BETYDELSE

Med industrialisering och ökad urbanisering under 1800-talet växte området som bland annat utgörs av Solna och Sundbyberg. Under 1860- och 1870-talet anlades den idag så kallade Mäljarbanan. Det

var när Västra stambanan skulle byggas ut under mitten av 1800-talet som valet föll på att dra spåret norr om Mälaren på grund av städernas, Västerås och Örebro, lokalisering.

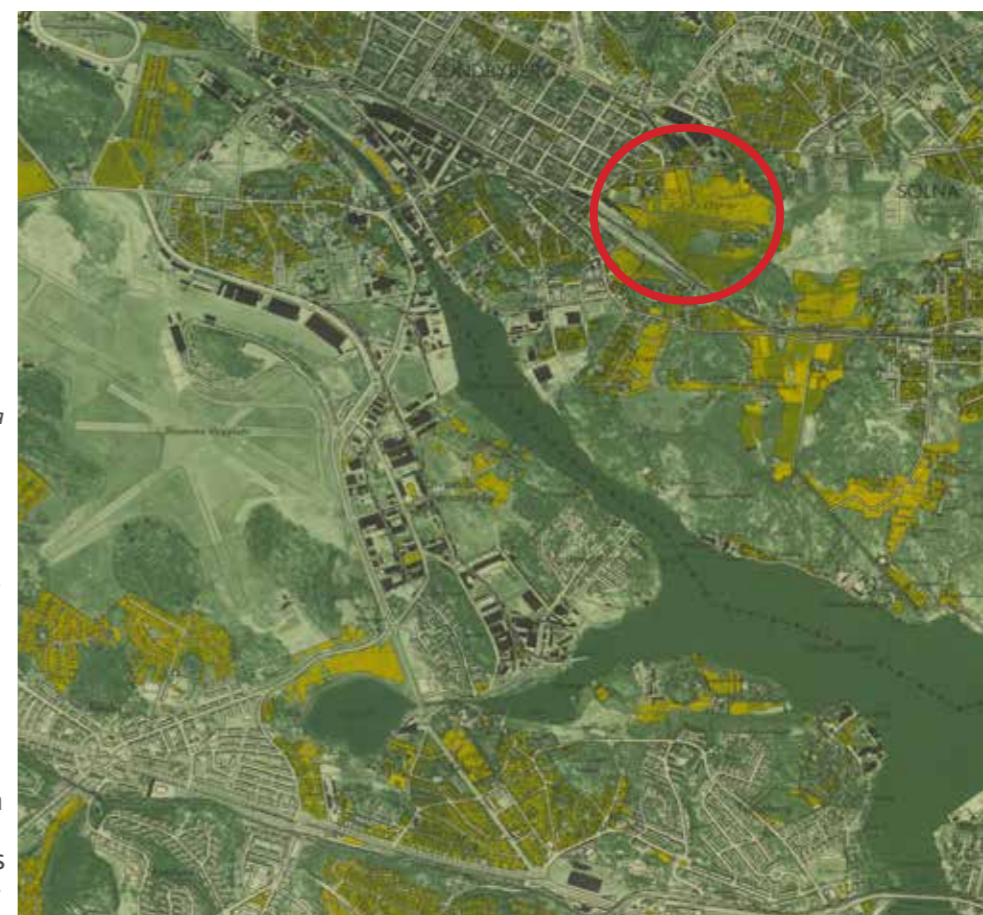
Utbyggnaden av järnväg knöt ihop Solna med Stockholm och övriga Sverige. Nu kunde både arbetskraft och varor fraktas mellan orter. Idag trafikeras spåren av fjärrtåg, regionaltåg och pendeltåg.



Ovan. Bild tagen från flerbostadshus längs med dagens Ekensbergsvägen. Bilden visar hur delar av det annars öppna fältet används som koloniträdgårdar. Källa: Lantmäteriet.

T.v. Vinter 1957. Bilden som är tagen från Vireberg mot Sundbyberg visar de snötäckta kolonilotterna. Källa: Solna bildarkiv.

T.h. Den ekonomiska kartan upprättad 1953 visar bland annat koloniträdgårdarna i det område som idag är Solna Business Park. Området är markerat i rött. Källa: Lantmäteriet.



KOLONILOTTER I SOLNA

Vireberg, området som från början sannolikt var namngivet efter en gård vid namn Vireberg, erbjöd under tidigt 1900-tal kolonilotter till arrendering. Söder om järnvägen fanns ytterligare kolonilotter i området Vreten, vilket senare utvecklades till Vretens industriområde - idag Solna strand.

Tätheten av kolonilotter var hög och präglade landskapet under första halvan av seklet. Vissa finns kvar idag. Koloniträdgårdar fanns bland annat vid Brunnsviken sedan 1919, (idag Bergshamra koloniområde), Riksby, Kortenslund utanför Bromma (idag koloniträdgårdsföreningen Linnea), Åkeshov (idag koloniföreningen Åkeshov III), Ulvsunda (idag Lillsjöns koloniträdgårdar), Abrahamsberg (idag Stora Mossens koloniträdgårdsförening).

SOLNA BLIR STAD

Gränserna mellan Solna och närliggande områden har genomgått flera förändringar. Sockengränsen för Solna socknen sträckte sig på medeltiden fram till Gamla stan. Solna socknen inkluderade bortom Stockholm stad även Nacka och Lidingö. Med tiden har socknens södra områden avsköts till Stockholm.

Efter järnvägens påverkan växte flera samhällen upp som senare blev kommuner. 1943 slogs Solna kommun samman med Hagalunds, Nya Huvudsta, Lilla Alby och Råsunda vilket skapade Solna stad. En sista ombildning ägde rum 1949 då Lilla Alby flyttades från Solna till Sundbyberg och Råstahem från Spånga till Solna. 1948 sattes en grupp ihop för planering av staden. Bland annat anställdes stadsplanearkitekt Bristol Jaldén som senare kom att utforma stadsplaner både för Yrket 3 och 4 och Fräsaren 10. En stor bostads- och arbetsplatsexpansion tog fart under 1950-talet.

TIDIGARE BEBYGGELSE

Förutom koloniträdgårdarna som gick att arrendera fanns på platsen Hagby gård och villa Englunda samt Astridsborg. Hagby gård i områdets östra delar vid ekdungen bestod av fyra lägenheter.

Englunda, uppkallat efter trädgårdsmästaren Karl Englund och senare ägt av Arvid Englund, var en handelsträdgård i områdets norra del. Englunda, som även kallats Ludvigslund, var aktivt under 1900-talets första hälft.

Strax intill Englunda låg Astridsborg, som även har kallats Ludvigsborg. I början av 1960-talet fanns endast Astridsborg kvar på platsen. Byggnaden planerades att rivas men hann innan dess brinna upp.



Till höger i bild syns Astridsborg. I bakgrunden har högre flerbostadshus börjat växa upp. Källa: Solna bildarkiv.



På bilden från 1957 syns Hagby gård. I bakgrunden skymtar även lokstallarna på andra sidan järnvägsspåret. Källa: Solna bildarkiv.



Arvid Englunds trädgårdshandel cirka 1910. Trädgårdshandeln hade odlingar både ute och i växthus. Bakom villa Englunda skymtar Astridsborg. Källa: Solna bildarkiv.



Entré till villa Englunda. Källa: Solna bildarkiv.



Bild tagen vid ombyggnationen av Hagavägen, idag Ekensbergsvägen. Till höger viker Gränsgatan av. Källa: Solna bildarkiv.



På bilden tagen 1957 pågår arbetet med Gränsgatan, den nya kopplingen mellan Ekensbergsvägen och Frösundaleden. Källa: Solna bildarkiv.



På bilden tagen i slutet av 1950-talet syns både området runt Astridsborg och Hagby gård samt koloniträdgårdarna som fanns på platsen. Aren därpå började området bebyggas med industriverksamhet. Källa: Solna bildarkiv.

INDUSTRIOMVANDLINGEN

FÖRSTA OMVANDLINGEN - SOLNA STAD PLANERAR

Området som nu kallades Vireberg såldes 1947 av Huvudsta gård till Valvet AB. Valvet AB var ett Wallenbergägt företag som köpte större delen av Huvudsta gårds mark. 1948 började Valvet AB att arbeta med Solna stad i sitt första samarbete; Virebergsområdet vid Ekensbergsvägen. På 1950-talet började staden och Valvet AB med industriplanering av Virebergs industriområde, däremot kom byggnation på området igång först på 1960-talet.

Enligt Bristol Jaldén tog planeringen lång tid på grund av turer runt spårförsörjningen. I och med att området låg kopplat till järnvägen fanns olika planer på hur verksamheterna skulle spårförsörjas. I slutet av 1950-talet blev resultatet att endast de fastigheter närmast spåret skulle ha spårförbindelse, övriga fick klara sig med biltransporter.

Under 1960-talet började området till slut att byggas ut med industriverksamhet. Industriområdet Vireberg var tillsammans med Vreten, Hagalund och Frösunda industriområden som i stadslandskapet anlades skiljda från bostadskvarter. Kontorshus i dessa områden växte snabbt upp under 1960- och 1970-talet. Industrin i dessa typer av områden bestod ofta till stora delar av modern elektronisk industri.

I Virebergs industriområde färdigställdes flera industriverksamheters byggnader under 1960-talet, både längs med järnvägsspåret och Ekensbergsvägen (tidigare Hagavägen), samt Gränsgatan. Gränsgatan tillkom i slutet av 1950-talet i samband av uppförandet av bostadsområdet Vireberg och därigenom omdragningen av Ekensbergsvägen (Hagavägen).

Mot järnvägen var byggnaderna kopplade till bland annat Arvid Nordqvist kaffetillverkning, Svenska Tobaks Aktiebolaget (senare Swedish Match) och annan industri i behov av stora lagerbyggnader vilket blev karaktäriserande för verksamheterna. Entréer byggdes vända inåt mot Virebergs industriområde. Verksamheterna längs med Ekensbergsvägen samt Gränsgatan saknade spårförsörjning. De lager som byggdes här (Svetsaren 2, senare rivet) var mer beroende av vägtrafik. Entréerna för Svetsaren 1 och 2 byggdes inåt mot Englundavägen medan Sliparen 1 och 2, med verksamhet kopplade till bilar, vände sig utåt mot Ekensbergsvägen.

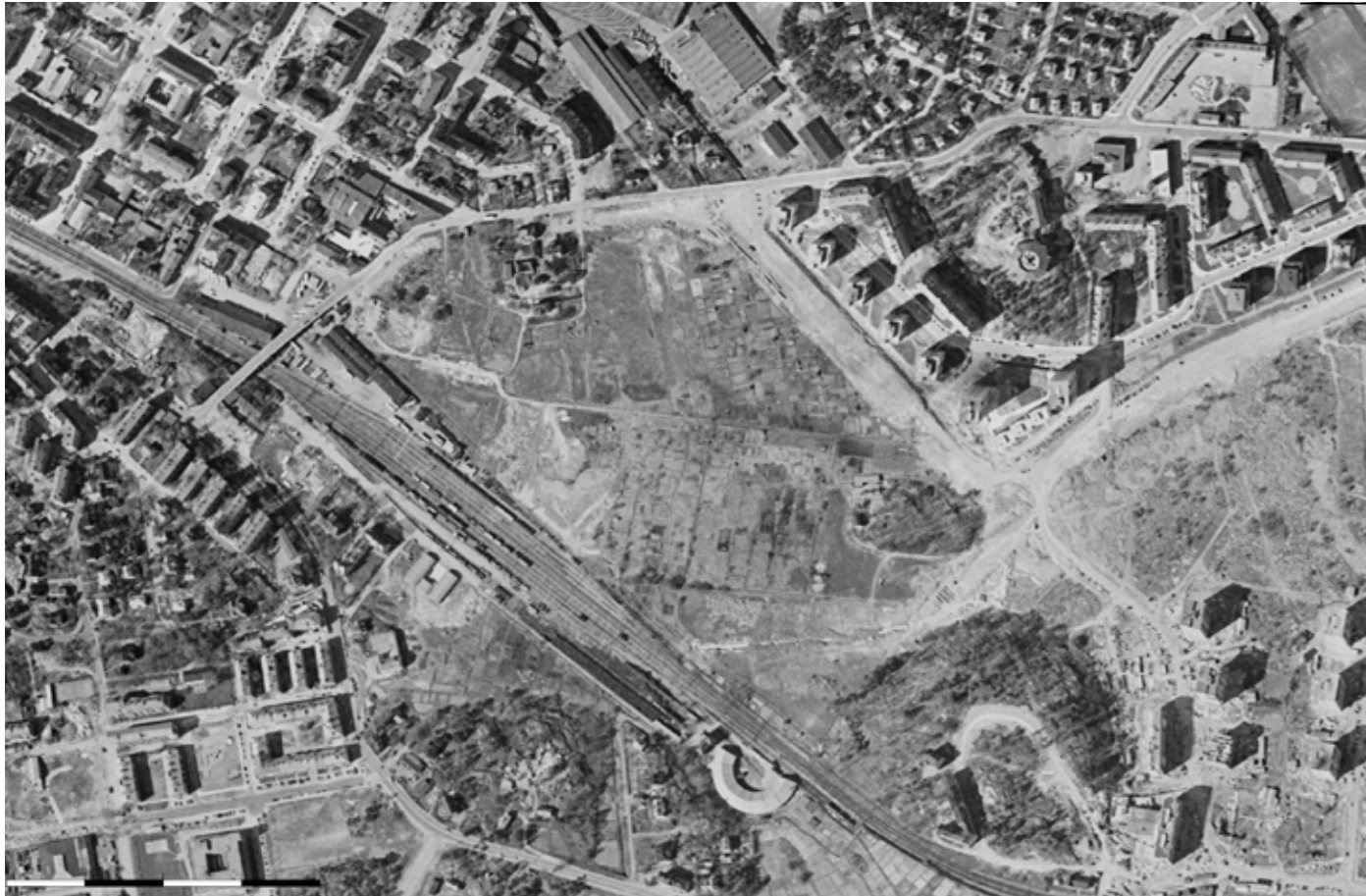
I slutet av 1960-talet uppfördes Smeden 1 i mitten av området. Med start 1978 tillkom de senare fastigheterna i området, Yrket 3 och Yrket 4. I samklang med större delar av områdets industriverksamheter byggdes Yrket 3 med ett större lager samt verkstad. I övrigt bebyggdes fastigheterna med kontor.

Flera av byggnaderna i området har genomgått stora exteriöra förändringar. Även verksamheterna har förändrats under tiden. Lager har rivits och ersatts med kontor (Svetsaren 1) vilket ledde till att området började genomgå en förändring från tung industri till ett företagslandskap med större betoning på kontor.

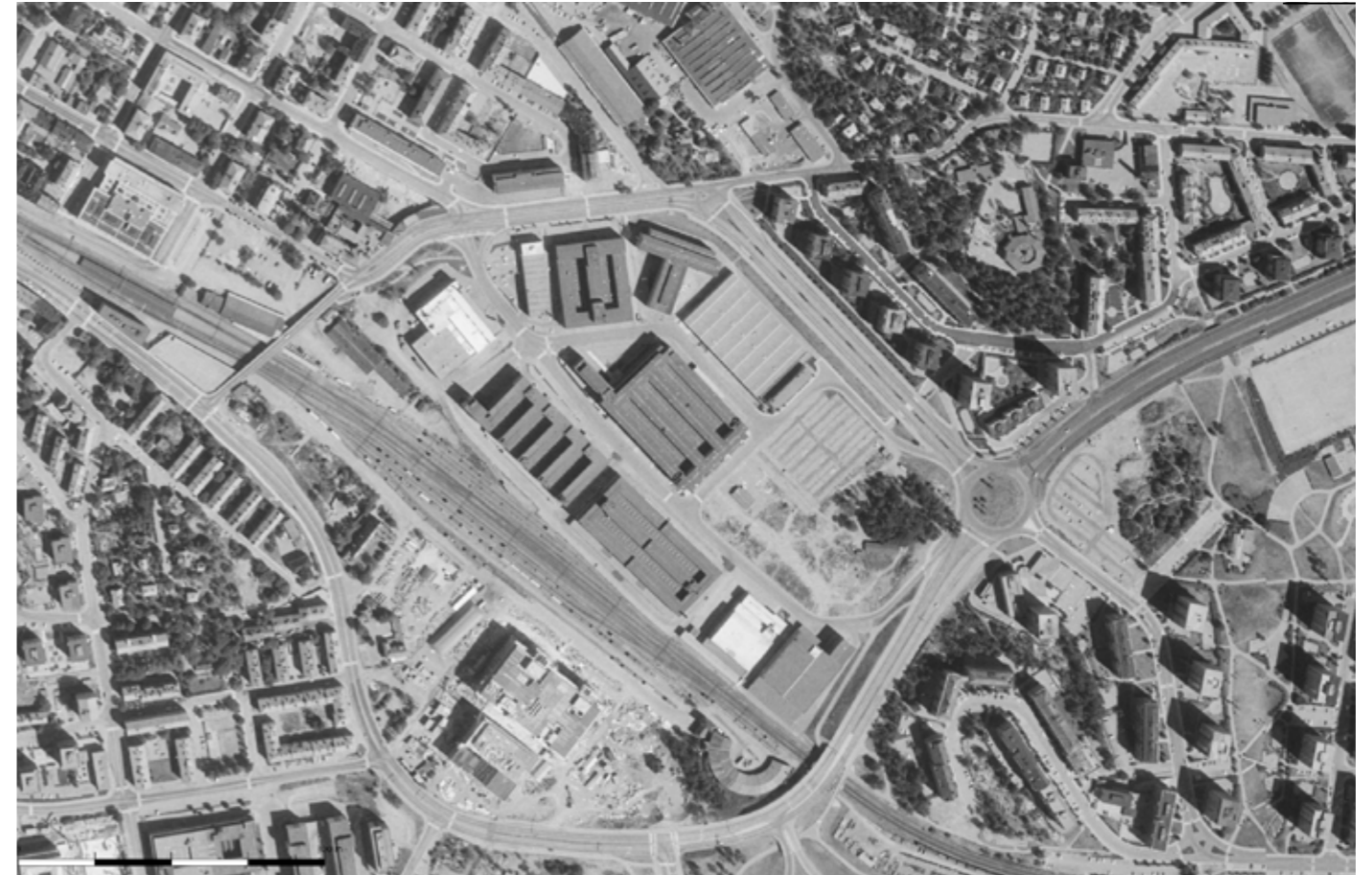
Kort beskrivning av fastigheterna inom området finns i kapitlet Byggnader inom området idag, på sidan 17-21.



På fotot från 1963 syns i bakgrunden hur byggnaden i Svetsaren 1 är färdigställd. Källa: Solna bildarkiv.



Ortofot från 1960 visar området med sina kolonilotter, Hagby gård samt Englunda. I området västra hörn finns uppförda byggnader i anslutning till järnvägsspåret. Dessa byggnader finns ej kvar idag.



Ortofot från 1975 visar hur industriverksamheten byggts upp samt Grängsgatan i sitt färdigställda utseende. Fastigheterna Yrket 3 och 4 är ännu ej bebyggda. Hagby gård är riven. På platsen finns park kvar på ortofotot, vilken finns kvar än idag. I södra delarna av parken syns en byggnad som ej finns kvar idag.



Fotot från 1962 visar hur bebyggelse i kvarteret Svetsaren 2 är under uppförande. I bakgrunden syns fortfarande området Astridsborg. Bortom Astridsborg, mot järnvägen har kafferosteriet Arvid Nordqvist låtit bygga industribyggnader. Ännu en byggnad vid järnvägen börjar ta form. Källa: Solna bildarkiv.

MODERNA OMVANDLINGEN - SOLNA BUSINESS PARK

Det renodlade industriområdet Vireberg utvecklades succesivt mot ett företagsområde med framförallt kontorsanvändning, där lagerlokaler revs och industrin förändrades. Inom området började andra inslag så som restaurang, butik och gym att växa fram. Under 2000-talet växte namnet Solna Business Park fram. Solna Business Park var från början namnet på ett aktieföretag inom Fabegekongcernen (områdets största fastighetsägare) men har kommit att ersätta namnet Virebergs industriområde.

1996 påbörjades arbetet med tvärbanan, en utvecklad kommunikationsled i Stockholm. 2013 öppnade banans sträckning Alvik-Solna centrum för trafik. Tvrbanan förlades till Svetsarvägen som skär genom området. Solna Business Park fick då en egen tvärbanestation med samma namn.

I och med den moderna omvandlingen fokuserades verksamheterna på att bli en del av ett kreativt företagsnav. Fenomenet syns även i andra delar i Solna. Vretens industriområde, som började planeras redan 1922 då markköp för industritomter gjordes, kallas idag Solna strand och benämns ofta tillsammans med Solna Business Park i planeringen, så som i Solna stads översiktsplan.

BESKRIVNING AV OMRÅDETS KARAKTÄR

Solna Business Park är tydligt avgränsat. I söder är byggnaderna lokaliserade vid järnvägen men vänder sig inåt mot Svetsarvägen. På baksidan mot spåret karaktäriseras fastigheterna av parkering (ibland i flera plan) samt lastkajer för vägtrafik (ej spårtrafik).

I norr avgränsas området av Gränsgatan. Gränsgatans bredd och planterade trädrad tillsammans med att den höjer sig ovanför området gör att gränsen upplevs som slutna. Här låg tidigare Englunda handelsträdgård och Astridsborg. Idag finns inga spår kvar på platsen av den tidigare bebyggelsen, förutom Englundavägen vilken sannolikt döpts efter handelsträdgården. Englundavägen löper från Smidesvägen till Järnvägsgatan.



På drönbilden syns hur järnvägen tydligt avgränsar området. Källa: Fabege.

Den västra sidan avgränsas av Ekensbergsvägen och Järnvägsgatan. Här finns den tydligaste entrén till området, där Svetsarvägen möter Ekensbergsvägen. Mellan entrén och Gränsgatan upplevs Ekensbergsvägen som en mer öppen avgränsning. Fastigheterna här, Sliparen 1 och 2, följer Ekensbergsvägens nivåskillnad och vänder sig mot den.

Den östra, mindre bebyggda, sidan av området avgränsas av Frösundaleden, Svetsarvägen och tvärbanan, vilken är dragen innanför Frösundaleden parallellt med Svetsarvägen. Tvärbanan fortsätter sedan i öst-västlig riktning genom området och passerar ut på en bro parallell med Ekensbergsvägen.



Järnvägsgatan upp mot Ekensbergsvägen. I bakgrunden fastigheten tillhörande Arvid Nordqvist. Här låg tidigare bebyggelse som sannolikt var kopplad till järnvägen. Av bebyggelsen finns inget kvar idag.



Väg eller gränd mellan Sliparen 1 och 2 som illustrerar att bebyggelsen delvis är påfallande tät och att nivåskillnaderna på sina håll är tämligen stora.



Nivåskillnaden med Gränsgatan till höger. Uppe på vallen mot vägen har en gångväg skapats.



Ekensbergsvägen och Sliparen 2 ligger på samma nivå, fastighetens entré är vänd mot vägen.



Där Ekensbergsvägen så småningom korsar Gränsgatan blir nivåskillnaden tydlig. Trädraden förstärker den slutna karaktären.



Tvärbanan passerar genom området. Bild tagen från Hagbyvägen. På andra sidan järnvägen karaktäriseras bebyggelsen av stora byggnadsvolymer.



Den västliga entrén till området. Till höger i bild tvärbanans spår.



På platsen där Hagby gård var lokaliserad finns idag en park med äldre och yngre lövträd. Parken har promenadstigar och bänkar och kan användas för närrekreation. I norr avgränsas parken av Grängsgatan.



Ytan mellan parken och Svetsarvägen är idag parkeringsplats.



Bro uppförd för tvärbanan utgör områdets västliga gräns.



I förgrunden låg Hagby gårds huvudbyggnad. Till vänster i bild löper Hagbyvägen vilken passerar under Grängsgatan. Till höger syns den promenadväg som tar besökaren genom parken. Väst om parken är Yrket 3 placerad.



Svetsarvägen som löper genom området har breda trottoarer och är en tydlig struktur. Mot Ekensbergsvägen mynnar vägen mot Sundbyberg.

Tvärbanan har en dominerande karaktär i två av tre entréer till området. Ombyggnation av Svetsarvägen i samband med tvärbanans lokalisering har även den karakteriserat området med hållplats på var sida om vägen, samt trappor och ramper mot byggnaderna som ingår i Smeden 1. Svetsarvägen upplevs som områdets huvudgata och här märks ambitionen att ge gatans centrala del karaktär av stadsgata.

En in- och utfart för biltrafik finns även i norr via Smidesvägen. Vägarna genom området präglas, förutom Svetsarvägen, av anpassningen

till biltrafik. Området karaktäriseras även i sin helhet av ett stort antal parkeringsplatser för personbilar samt lastbilar.

Nivåskillnader längs Ekensbergsvägen, Grängsgatan och Frösundaleden bidrar till att Solna Business Park upplevs tydligt avgränsat. Längs med järnvägen finns ingen nivåskillnad.

I nordöst finns idag en park bestående av äldre och yngre lövträd. Parken minner om gården Hagby som var lokaliserad här. På platsen finns även promenadstigar och ett fåtal bänkar vilket gör att platsen

upplevs som planerad för närrekreation. Trafiken på Grängsgatan gör att parken inte upplevs lika tillgänglig från bostadsområdet som från verksamhetsområdet.

Längs med ekdungen löper gång- och cykelvägen Hagbyvägen, namngiven efter gården, i nord-sydlig riktning. Vägen passerar under Grängsgatan och fortsätter in i Virebergs bostadsområde. Utrymmet mellan parken och tvärbanans spår består idag av en parkeringsplats.

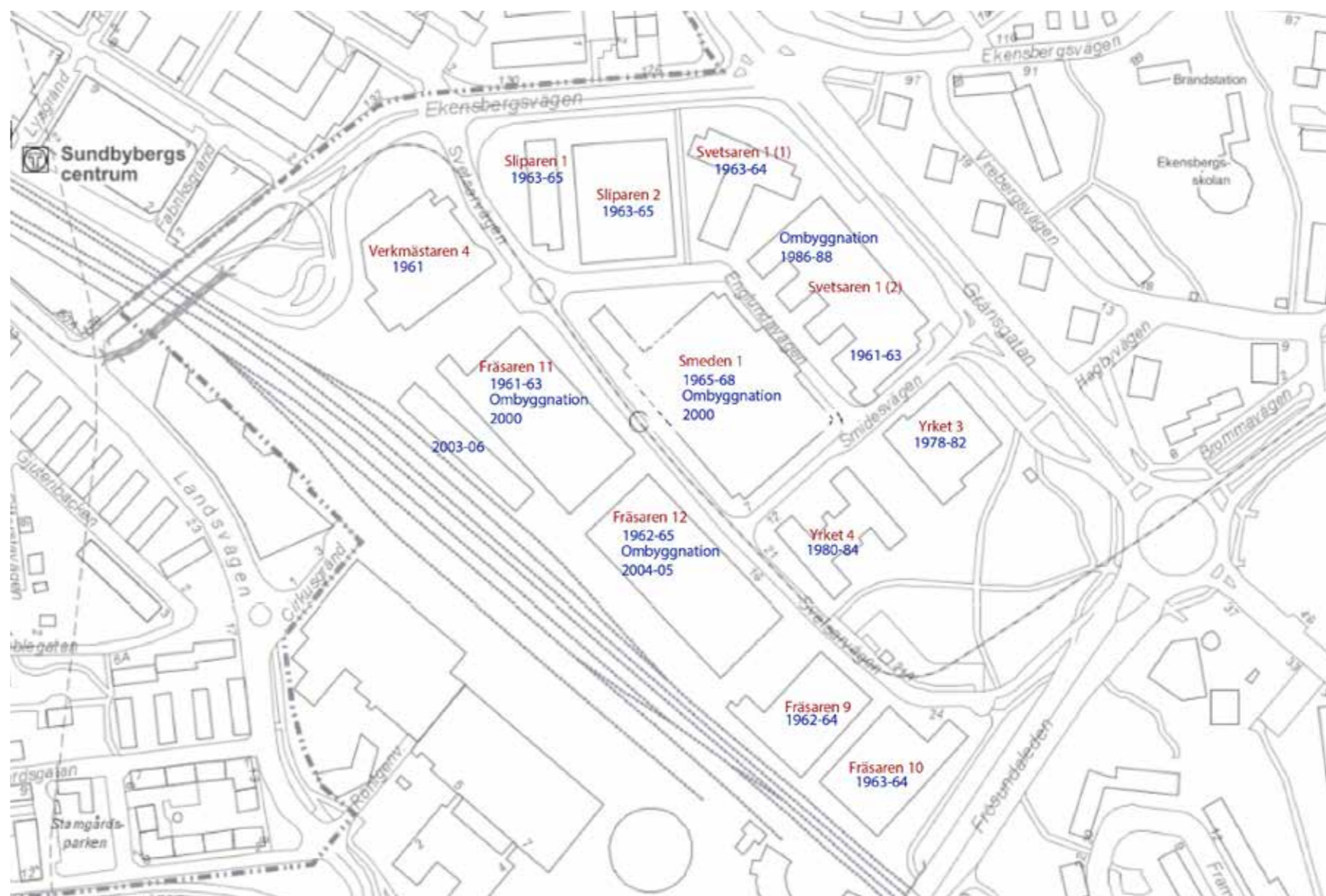
BYGGNADER INOM OMRÅDET IDAG

Ett fåtal byggnader har fortsatt en bevarad 1960-talskaraktär. Entrébyggnaderna Verkmästaren 4 tillhörande kaffetillverkaren Arvid Nordqvist och Sliparen 1 med ursprunglig användning, bilservice, är båda karakteristiska 1960-tals byggnader. Längs med Svetsarvägen längre in i området finns även Fräsaren 9 med lager och kontor med väl bevarad 1960-talsarkitektur. Längs Smidesvägen ligger Svetsaren 1 (hus 2) till stora delar ombyggd, men med gula tegelfasader, hög industriskorsten och rikt utformad kopparpport så bidrar byggnaden ändå till 1960-talskaraktären i området.

Övriga byggnader har genomgått stora exteriöra förändringar, bestående av nya fasader under 2000-talet, och den industriverksamhet de uppfördes för är svår att avläsa. Bebyggelsen domineras av stora kompakta byggnader med verksamheter så som kontor, storköp, gymnasium och restauranger.

Virebergs industriområde, till stora delar uppbyggt med en verksamhet och ett företag per fastighet, är med undantag för de få välbevarade byggnaderna förvandlat till Solna Business Park. Nästan samtliga byggnader har idag ett mer diversifierat bruk och inrymmer många olika hyresgäster. De mest tongivande byggnaderna längs huvudstråket Svetsarvägen har omvandlats och tillkomsten av tvärbanan har understrukit denna förskjutning i områdets innehåll och karaktär.

Vireberg som ett verksamhetsområde från 1960- och 70-talen är idag avläsbart i vissa byggnader, genom områdets tydliga avgränsning, genom gatunätet och kvartersstrukturen som inte förändrats. I viss mån går det att förstå att järnvägen varit en viktig lokaliseringsfaktor även om de funktionella kopplingarna till spåren inte finns kvar.





Arvid Nordqvist industrifastighet, Verkmästaren 4, mot Svetsarvägen.



Sliparen 1, byggnaden används för bilservice med både verkstad och kontor. Byggnaden används delvis för sitt ursprungliga ändamål.



Sliparen 2 mot Ekensbergsvägen, mot vilken byggnaden har en större entré samt parkering.



Arvid Nordqvist industrifastighet, Verkmästaren 4, mot järnvägsspåret.



Sliparen 1, kontor- och försäljningsdel. Byggnadens entré är riktad mot Ekensbergsvägen.



Sliparen 2 från Englundavägen. Byggnaden har genomgått stora förändringar i fasad 2003.

VERKMÄSTAREN 4

Industrifastighet uppförd 1961, efter ritningar av den välkände industriarkitekten Karl G. H. Karlsson, åt kaffetillverkaren Arvid Nordqvist. Det är den första fastigheten vid lokalgatan Svetsarvägen som möter besökaren vid huvudinfarten till området. Arvid Nordqvist har kvar sin verksamhet i industrianläggningen som med tiden har förändrats genom bland annat tillbyggnader och ändringar av lastkajer, förändringar typiska för tillverkningsindustrier.

SLIPAREN 1

Verkstads, kontors- och försäljningsfastighet uppförd 1963-65 av Gustaf Byrenius AB efter ritningar av Loström & Gelins Konstruktionsbyrå. Byggnaden uppfördes för Saab-ANA. Byggnaden, som i mångt och mycket är oförändrad sedan 1960-talet, används fortfarande som bilverkstad.

SLIPAREN 2

Industri- och kontorsfastighet uppförd mellan 1963-65 av byggherren AB Byggnadsindustri Ehn & Co efter ritningar av Henry Haubro Nielsen. 2003 byggdes fastigheten om, den ursprungliga fasaden byttes ut och fastigheten gavs en ny arkitektonisk utformning.



Svetsaren 1, hus 1, i sin T-form. Byggnaden har genomgått stora förändringar genom ändring av fasad under 2000-talet. Den östra sidans gård används som parkering.



Svetsaren 1 hus 2. Fastigheten avgränsas i söder av Englundavägen, här med en omhändertagen gestaltning med träd och parkeringsplatser. Denna del av fastigheten tillkom på 1980-talet.



Svetsaren 1 hus 2. 1960-talsbyggnadens gula tegel togs upp i 1980-talets omvandling av fastigheten.



Svetsaren 1 hus 1. Den upplevda baksidan av byggnaden ligger på en lägre nivå än den avgränsande Ekensbergsvägen. På den västra sidan används utrymmet som park.

SVETSAREN 1 HUS 1

Industri- och kontorsfastigheten uppfördes mellan 1963-64 av Stockhaus & Co AB efter ritningar av Karl G. H. Karlsson. Under 2000-talet har byggnaden byggts om. Byggnadsvolymen är ursprunglig medan fasaderna har förändrats.



Svetsaren 1 hus 2. Fastighetens östra del har i senare tid byggts till med en restaurang och festvåning.

SVETSAREN 1 HUS 2

Den äldre byggnaden uppfördes som kontorshus mellan 1961-63 av Stockhaus & Co AB och ritades av Karl G H Karlsson. Kontorshuset är en portalbyggnad till fd Virebergs industriområde och har ett bevarat formspråk från verksamhetsområdets första tid. Idag drivs hotellverksamhet i den kvarvarande kontorsbyggnaden. På 1990-talet uppfördes en större tillbyggnad för kontorsverksamhet.

Intill kontorsbyggnaden låg en stor lagerbyggnad från 1960-talet som revs och på dess grundmurar byggdes 1986-88 ett industri- och kontorshotell. Byggnaden uppfördes av SIAB Teknik och Eric Risberg. Här huserar idag flera offentliga verksamheter.



Svetsaren 1 (2). Bilden visar port mot Smidesvägen men inskription "Anno 1963".



Fastigheten Smeden 1 ligger centralt i mitten av övriga fastigheter i Solna Business Park. Byggnaden frontar Svetsarvägen, här återfinns en av tvärbanans hållplatser.



Stora förändringar i form av om- och påbyggnad ägde rum för Fräsaren 11 under 2000.



Baksidan av Fräsaren 11 är avgränsas av järnvägen, men även av parkeringsytor. Mellan järnvägen och byggnaden finns ingen möjlighet att passera.



Smeden 1. På bild syns den förändrade fasaden.



Fräsaren 11. Utanför byggnaden går den breda Svetsarvägen, här återfinns även hållplatsen för tvärbanan.



Fräsaren 11. Parkeringsdäck i flera våningar bakom byggnaden.

SMEDEN 1

Industri- och kontorsfastighet uppförd mellan 1965-68 av AB Byggnadsindustri Ehn & Co. Även denna byggnad ritades av Henry Haubro Nielsen. Den stora fastigheten rymde kontor i byggnadens högre delar och industri samt verkstäder i de lägre våningsplanen. Nybyggnadsritningar visar att där rymdes en verkstadsskola, tryckeri och kontor för bland annat Arbetsmarknadsstyrelsen. Här fanns även ett barndaghem i en avskild byggnadsdel.

Under 2000-talets första decennier har fastigheten genomgått omfattande om- och påbyggnader. Huvuddelen av byggnaden är idag så kraftigt förändrad att man inte längre kan utläsa den ursprungliga arkitekturen. Fastigheten nyttjas idag som gymnasieskola, kontor och butiker samt av restauranger i bottenplan.

FRÄSAREN 11

Även denna industri- och kontorsbyggnad är uppförd av AB Byggnadsindustri Ehn & Co. Byggnaden uppfördes åt Philipskoncernen och Elektriska AB AEG mellan 1961-63 efter ritningar av Karl G. H. Karlsson. Fastigheten uppfördes med verkstäder, lager, kontor och bostadslägenheter för anställda.

Solna Business Park lät ca år 2000 genomföra en omfattande om- och påbyggnad. Kontorskomplexet byggdes då om till hotell. Den ursprungliga fasaden byttes ut och mellanrum mellan byggnadskroppar byggdes igen. Idag rymmer kontor, hotell och matvarubutik i fastigheten.



Fräsaren 12.



Fräsaren 9.



Fräsaren 12.



Fräsaren 9.

FRÄSAREN 12

Industri- och kontorsbyggnad uppförd av AB Byggnadsindustri Ehn & Co. mellan 1962-65, ritad av Henry Haubro Nielsen. Vilken verksamhet som ursprungligen bedrevs i fastigheten är osäker, men planritningar visar på multifunktionella lokaler med lager, kontor, verkstäder, laboratorium och utbildningslokaler.

Solna Business Park lät utföra en omfattande om- och påbyggnad 2004-05. Ursprunglig fasad och byggnadsform är kraftigt förändrad och idag rymmer här kontor och ICA Maxi.

FRÄSAREN 9

Kontors- och lagerbyggnaden uppfördes mellan 1962-64 av Svenska Tobaks Aktiebolaget, senare Swedish Match, efter ritningar av Sture Frölén Arkitektbyrå AB. Fastigheten har kvar sin karaktär av industrifastighet från 1960-talet, även om förändringar skett genom bland annat tillbyggnader och lastkajsförändringar.

YRKET 3

Yrket 3 uppfördes mellan 1978-82. Lager-, industri-, och kontorsfastigheten uppfördes av företaget AB Kylmaterial efter ritningar av Sven Danielsson Arkitektkontor AB. Den oförändrade byggnaden används fortfarande som kontor och lager.

YRKET 4

Industri- och kontorsfastighet uppförd 1980-84 av företaget Dynapac som huvudkontor åt företagets försäljningsorganisation. Arkitekt var Sven Danielsson Arkitektkontor AB. Fastighetens stora kontorsytor hyrs idag ut åt flertalet företag. Byggnadens fasader i plåt och betong målades 2014, i övrigt är fastigheten relativt oförändrad.

FRÄSAREN 10

Fräsaren 10 uppfördes 1963-64 som en industrifastighet med ett stort lager av Finbruken AB efter ritningar av arkitekterna Bengt Serwe och Emil G Uddvik AB. Redan 1968 byggdes lagret till med en kontorsdel. Därefter har byggnaden byggts till med ny entré och hisstorn. Invändigt har lagerlokalen försetts med lanternin. Mellan 2010-12 utförde Fabège en fasadändring och ombyggnad.

Bilder och beskrivning av de tre fastigheterna finns på sidorna 22-46.

YRKET 3

HISTORIK

Yrket 3 bebyggdes som en av de sista fastigheterna i Virebergs industriområde, i den södra delen angränsande till områdets parkyta. Fastigheten uppfördes som en lager-, industri- och kontorsbyggnad 1978-82 av företaget AB Kylmaterial (Kylma).

Kylma är ett teknikföretag inom kyla och värmepumpar som funnits sedan mitten av 1900-talet. Fram till 2010 hade företaget sitt huvudkontor, lager och produktion i fastigheten. Därefter flyttade de till större lokaler i Spånga.

Byggnaderna uppfördes efter ritningar av Sven Danielsson som även ritade intilliggande kontorsfastigheten Yrket 4 några år senare. Yrket 4 gavs en utformning som ansluter till Yrket 3 och de kom att upplevas som en helhet. Byggmästare var Bentus Byggnads AB.

Yrket 3 utgörs av ett lamellhus i tre våningar med vindsvåning samt en lågdel. Lamellhuset planerades främst för kontor och lågdelen för lager och verkstad. Entrén till kontorsdelen placerades mot Smidesvägen.



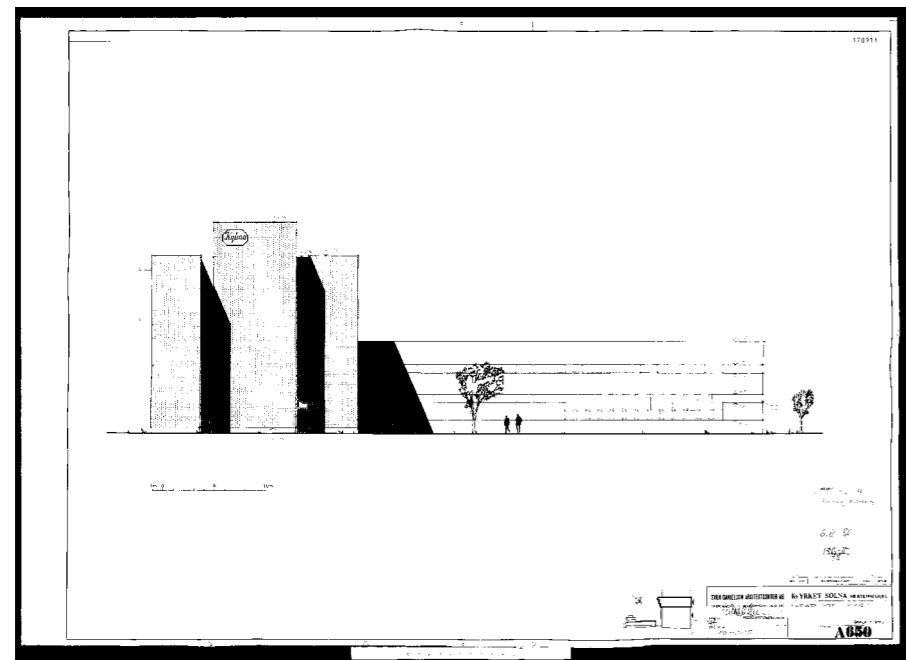
Den berörda fastigheten (Yrket 3) är markerad i rött. Källa: Lantmäteriet.

Byggnaden är uppförd med stomme i betong. Sven Danielsson arbetade med en medveten arkitektonisk idé att låta fasadmaterialets olika kulör och fasadmaterial uttrycka en tydlig horisontalverkan på långsidorna och en vertikal sådan på gavelfasaderna. Gavlarna i mörkt tegel gavs vertikalt centrerade fönsterband med vit plåtomfattning som löper från sockel till tak, vilka stod i kontrast mot långsidornas bruna fönsteravskiljande plåtband och de mellanliggande vitmålade fasadpartierna i korrugerad plåt.

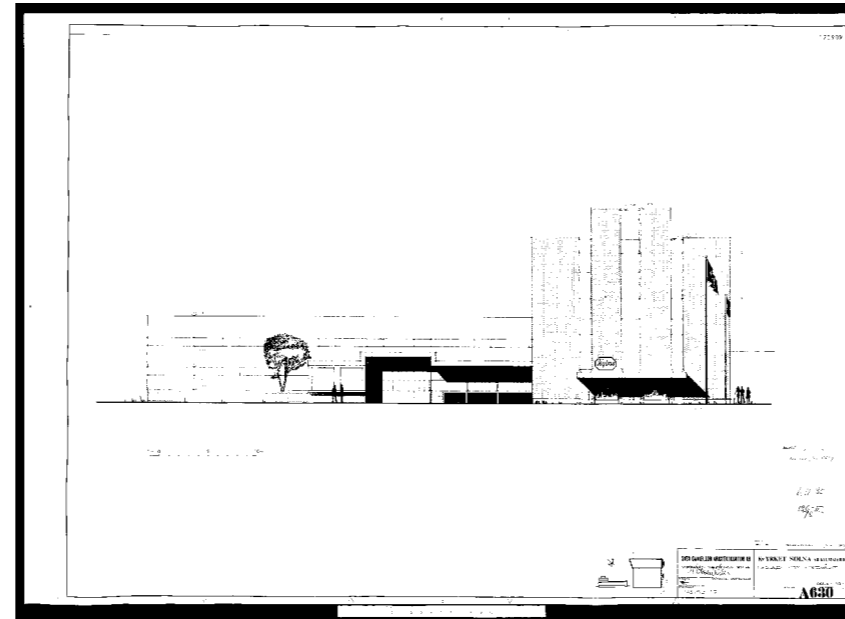
Lager- och verkstadsbyggnaden gavs samma fasadmaterial och horisontalitet som kontorshusets långsidor. Fönsterbanden avviker inte genom kulör utan istället använde sig arkitekten av olika storlek på plåtens profilering. Fönstren sattes tätt i kontorshusets fönsterband, medan fönstren i lagerbyggnaden placerades glesare.

I lamellhuset planerades för kontor i de två övre våningsplanen och lagerlokaler i de två nedre. Huvudtrapphuset med hissar placerades i anslutning till entrén i sydöst. På kontorsplan 2 tr. låg en reception med väntrum, konferensrum, matrum, tryckeri och en större yta med kontorslandskap. Våningsplanet på 3 tr. planerades som ett mer utpräglat kontorsplan, med små kontorsrum längs smala korridorer på vardera sida om gemensamma utrymmen som matplatser, pentry och förråd.

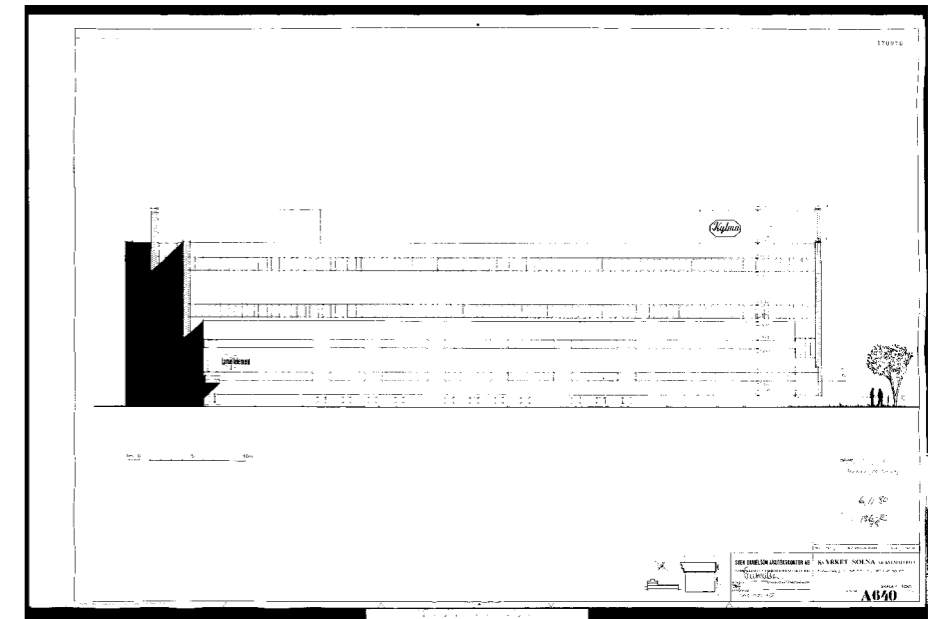
I lagerbyggnadens källarplan förlades garage. I bottenplan låg lokaler för lager och verkstad. Inom verkstaden planerades för avskilda rum för svetsning och måleri. Här låg också en avskild del med kontor och personalutrymmen med egen entré.



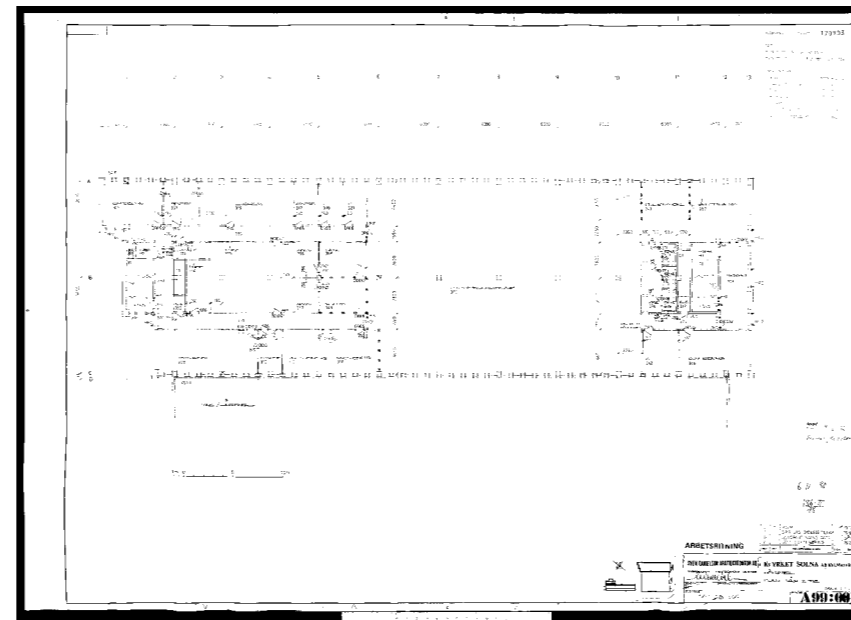
Fasadritning mot sydost, Sven Danielsson arkitektkontor AB. Kontorsbyggnadens tegelgavel är uppbyggd av förskjutna fasadpartier med ljusinsläpp från två håll. Den lägre lager- och verkstadsbyggnaden med plåtfasad är försedd med horisontella fönsterband. Verkstadskontoret i lagerbyggnaden markerades med högre och större fönster. Källa: Solna bygglovsarkiv.



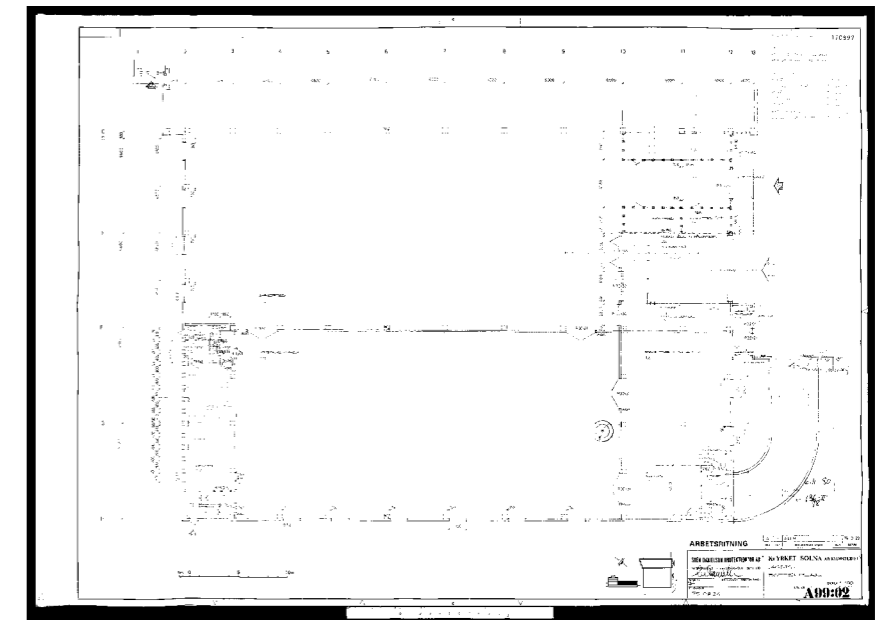
Fasadritning mot nordöst mot Smidesvägen. Här placerades huvudentrén till kontorshuset. Mot Smidesvägen låg lastkaj och stor intagsport till lagret. Källa: Solna bygglovsarkiv.



Fasader mot nordost. På ritningarna syns hur ventilationsutrymmen på vinden är inarbetade i gavelarkitekturen. Källa: Solna kommuns bygglovsarkiv.



Lamellhusets plan 2. Här låg Kylmas reception, kontor, konferensrum, lunchrum mm. Källa: Solna kommuns bygglovsarkiv.



Lager- och verkstadsbyggnad, bottenplan. Här låg lager och en verkstadsdel, samt kontor och personalutrymmen. Källa: Solna kommuns bygglovsarkiv.

I 30 år hade Kylma sitt huvudkontor och huvudlager i Yrket 3. Utvändigt har förändringarna varit små, lastkaj och garagedfart mot Smidesvägen byggdes om i mitten av 1990-talet.

När Kylma flyttade ut 2010 stod Fabege som nya ägare till fastigheten. Lokalerna anpassades efter nya hyresgäster, bland annat för ett elteknikföretag som hyrde både kontor och stora lagerutrymmen. Även utvändigt skedde en del förändringar. En ny lastkaj byggdes till på fasaden mot nordost, lastkajen mot Smidesvägen byggdes om och en terrass kopplad till plan två byggdes ut på lagerbyggnadens tak.

ÄNDRINGSHISTORIK

- 1992 byte av takmaterial
- 1995 Mot Smidesvägen byggdes lastkaj om och en ny garagedfart tillkom.
- 2010 Ombyggnad/minskad lastkaj mot Smidesvägen. En ny lastkaj för längre fordon mot nordost och angöringsyta för lastbilar, takterrass på lagerbyggnad, plan 2, nya skyltar.



Nordöstra fasaden. Lastkajen byggdes till 2010.



Terrasspåbyggnad från 2010 på lagerbyggnaden, vilken ansluter till våningsplan 2 tr.

NULÄGESBESKRIVNING

Fastigheten angränsar i nordväst till Smidesvägen där huvudentrén ligger. I nordöst gränsar fastigheten till en asfalterad parkeringsyta och Grängsgatan. I sydöst gränsar fastigheten till ett parkområde och i nordväst till ett garagedäck i Yrket 4.

Fastigheten används idag som en kontors- och lagerbyggnad. Tre företag hyr lokaler av Fabege. Entrén till kontorsfastigheten ligger mot Smidesvägen. Lagerbyggnaden har lastkajer både i nordväst och nordost.

Fastigheten har utvändigt genomgått endast små förändringar och bevarat ursprungligt utförande och karaktär med anslående tegelgavlar och enklare plåtfasader med varierande utformning. Även invändigt är byggnaden välbevarad, med bibehållna funktioner, trapphus och byggnadsdetaljer såsom dörrar och fönster.



Byggnaden från Smidesvägen. Entrén markeras av ett kraftigt utskjutande tak klätt med plåt. Entrédörrarna är utbytta till bruneloxerad aluminium. Ursprungligen var de liksom andra entrédörrar utförda i ofärgad aluminium. Mot Smidesvägen ligger också in- och utlastning till lagerbyggnaden. Lastkajerna och nedfart till källarplanens garageytor har byggts om vid flera tillfällen.



Mot Smidesvägen ligger också in- och utlastning till lagerbyggnaden. Lastkajerna och nedfart till källarplanens garageytor har byggts om vid två tillfällen.



Gavelparti mot parken som genom förskjutningar skapar ljusinsläpp från två håll. Här ligger en entrédörr som leder till utrymningstrappan.



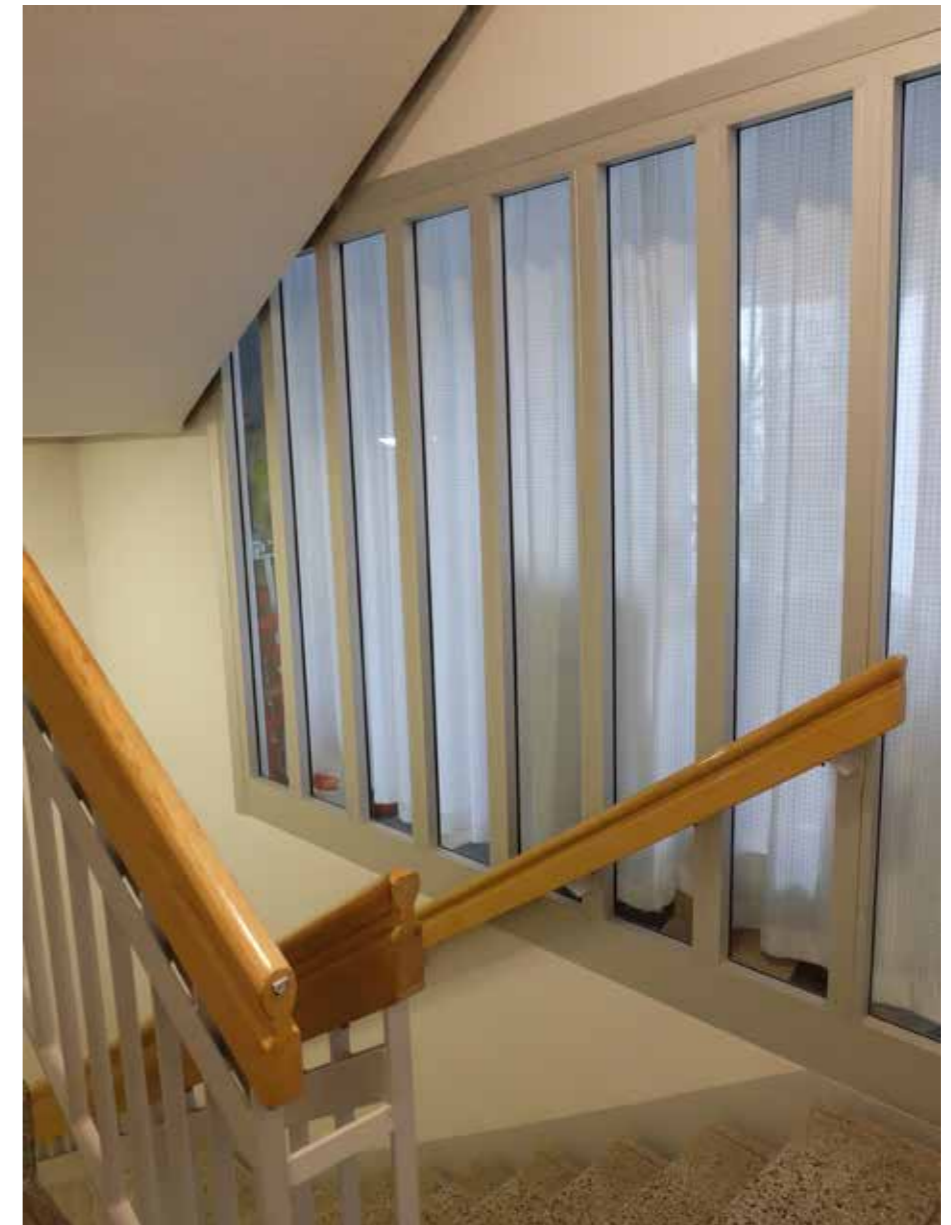
Ljust gråmålad betongsocker står mot vitlackad plåtfasad och mörkt röd tegelgavel.



Sydöstra fasaden som angränsar till parkområde och asfalterad promenad- och cykelväg. Kontorsdelens gavlar samverkar med Yrket 4 och bidrar till en anslående front mot parken. Närmast i bild syns de högre fönstren som markerar verkstadskontoret med personalutrymmen som förlades i två plan i lagerbyggnaden. På gaveln syns en separat entré till detta utrymme. Enkla korrigerade plåtfasaderna som karakteriserar både kontorshusets långsidor och lagerbyggnaden har givits en medveten utformning som varierar främst genom korrugeringsprofil.



Entréhall med golv och trappa i betongterrazzo. Trapphuset har givits en enkel rationell utformning. Smala enkla stälträcken med en lackad träledare är ursprungliga.



I trapphusets på plan 1 finns ljusinsläpp med aluminiumprofiler till införliggande kontorslokal. Större delen av plan 1 utgörs av lagerlokaler, denna lokal är relativt liten och ligger längs med norra gaveln. På ursprungsritningar fanns här en mindre övernattningslägenhet samt utställningslokal.



Stora fönsterpartier i gavelparti i sydöst. Fönstret ger här ljus till utrymningstrappan.



Dörr i lackat trä med sidofönster leder från utrymningstrappa till kontorsplanen, kan vara ursprunglig. Det finns likadana på övriga våningsplan.



Ej ursprunglig entrédörr till plan 2, det lackade partiet med glasad dörr och sidoljus markerar tydligt entrén från huvudtrapphuset.



Reception till ett av fastighetens tre företag. Denna del av plan 2 planerades även ursprungligen med reception innanför dörr till trapphus.



Kontorsplanen karakteriseras fortfarande av långa smala korridorer med anslutande kontor på fönstersidan och gemensamma utrymmen i mitten. Kontoren är anpassade efter respektive hyresgäst med nya ytskikt och rumsindelningar.



Här har småutrymmen i kärnan tagits bort och stora ytor med ljusinsläpp från två håll har tillskapats.



Lagerbyggnaden med synlig betongstomme. Lagerhyllor är uppbyggda mellan betongpelarna.



Innervägg i lagerbyggnaden med portar för in - och utlastning mot Smidesvägen. Även innerväggarna är klädda med korrugerad plåt.



Närbild på den omålade betongstommen, här med synliga TT-kassetter.



Ursprungliga fönsterbågar i lackat trä och innerväggar i korrugerad plåt, i utrymme som ursprungligen användes som verkstad.

KULTURHISTORISK VÄRDERING YRKET 3

Fastighetens kulturvärden har beskrivits i Solna stads inventering och klassificering (januari 2013) samt i antikvarisk konsekvensbeskrivning av Tyréns AB 2013. Fastigheterna Yrket 3 och 4 är ritade av samma arkitekt med några års mellanrum och har i dessa texter delvis beskrivits som en enhet. Båda fastigheterna har i Solna stads klassificering bedömts vara "grönklassade", vilket innebär att fastigheten har bebyggelse som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt.

De tre sammanhängande kontorsbyggnaderna i Yrket 3 och 4 med tillhörande lagerbyggnad är representativa exempel på den typ av kontorsbebyggelse som uppfördes på 1970-talet och början av 1980-talet. De tre byggnadskropparna upplevs som fristående lamellhus som ändå är arkitektoniskt sammanhållna. Lamellhusen möjliggjorde dåtidens krav på stora sammanhängande kontorsmiljöer och kunde genom sin utformning tillgodose ljusinsläpp och tillgänglighetskrav.

Yrket 3 är en mer oansenlig anläggning än Yrket 4 som visar hur anspråkslöst mycket av det som byggdes i skiftet mellan 1970- och 80-talet var. Kulturhistoriskt intressant är den senmodernistiska utformningen och den renodlade, oblyga användningen av plåt.

Plåten slog igenom som fasadmaterial på 1970-talet, tidigare hade främst kopparplåt kunnat komma ifråga som fasadmaterial.

Byggnaden visar hur ett företag skräddarsyde sin arbetsplats med olika funktioner separerade inom samma byggnad. Kylmas 30 år i fastigheten bidrar sannolikt till att strukturen till stora delar är bibehållen. Byggnaden är genom lagerdelens slutna utformning och lastkaj lätt avläsbar som något annat än en renodlad kontorsbyggnad och bidrar till läsbarheten av Virebergs industriområdes historia.

Genom läget invid Gränsgatan med ett bostadsområde på andra sidan gatan bidrar anläggningen också till förståelse för tankarna bakom den funktionsseparerade modernistiska stadsplaneringen som format stora delar av centrala Solna.

Kontorsdelens gavlar samverkar med Yrket 4 och bidrar till en anslående front mot parken, en effektiv arkitektonisk verkan som kan uppfattas från Gränsgatan i höjd med busshållplats Vireberg.

Anläggningen är tillsammans med Yrket 4 en av få kvarvarande i området som i sin helhet inte har förändrats i någon större utsträckning. Därigenom förstärks dess betydelse som tidsmarkör och länk mellan de tidigast uppförda byggnaderna kring 1960 och de stora förändringar som skett i närtid med många av områdets byggnader.

YRKET 4

HISTORIK

1980-84 uppfördes industri- och kontorsfastigheten Yrket 4 i sydöstra delen av Virebergs industriområde. Fastigheten uppfördes och planerades för Dynapac Maskin AB som ingick i Industri Euroc AB. Dynapac Maskin AB hade en produktion av anläggningsmaskiner både inom och utom landet och Yrket 4 uppfördes som ett nytt huvudkontor för företagets försäljningsorganisation. AB Projektgaranti och Industri Euroc AB stod som byggherrar.

Fastigheten uppfördes efter ritningar av Sven Danielsson, en väl ansedd och flitigt anlitad kontorsanläggningsarkitekt. Utemiljön utfördes efter ritningar av Gunnar Martinssons landskapsarkitekter, som var ledande i landet under 1960-talets senare del och en tid framåt. Fastigheten var tillsammans med Yrket 3 de sista att byggas i f.d. Virebergs industriområde. Yrket 4 uppfördes några år efter att intilliggande kontors, verkstads- och lagerfastighet Yrket 3 uppförts. Byggnaden ritades av samme arkitekt och Yrket 4 gavs en utformning som i stort anslöt till intilliggande byggnaden och de kom att upplevas som en helhet.

Yrket 4 utgörs av två lamellhus i sex våningar med vindsvåning och med mellan- och intilliggande lågdelar. Lamellhusen planerades för kontor. I den mellanliggande lågdelen som binder ihop lamellhusen placerades huvudingången till de båda kontorshusen, med en utanförliggande trappa som ledde upp till entrén från Smidesvägen. Den östra lågdelen byggdes som garage i flera plan. Danielsson arbetade med en medveten arkitektonisk idé att låta fasadmaterialens olika kulör och ytbearbetning uttrycka en tydlig horisontalverkan på långsidorna och en vertikal sådan på gavelfasaderna.

Gavlarna i mörkt tegel gavs vertikalt centrerade fönsterband med vit plåtombfättning som löper från sockel till tak, vilka stod i kontrast mot långsidornas vita fönsteravskiljande plåtband och de mellanliggande rosafärgade fasadpartierna i betong. Fönstren placerades tätt och består av två olika bredder och mellanpartier i samma plåtmaterial.

Socklarna i betong är räfflade med släta nedsänkta och rauhuggna upphöjda partier, dock i lägre relief än fasaderna.

Den påkostade betongfasaden kan mycket väl ha kopplingar till Dynapacs verksamhet, med tillverkning av anläggningsmaskiner som tätpackar betong.

LANTMÄTERIET



Den berörda fastigheten (Yrket 4) är markerad i rött. Källa: Lantmäteriet.

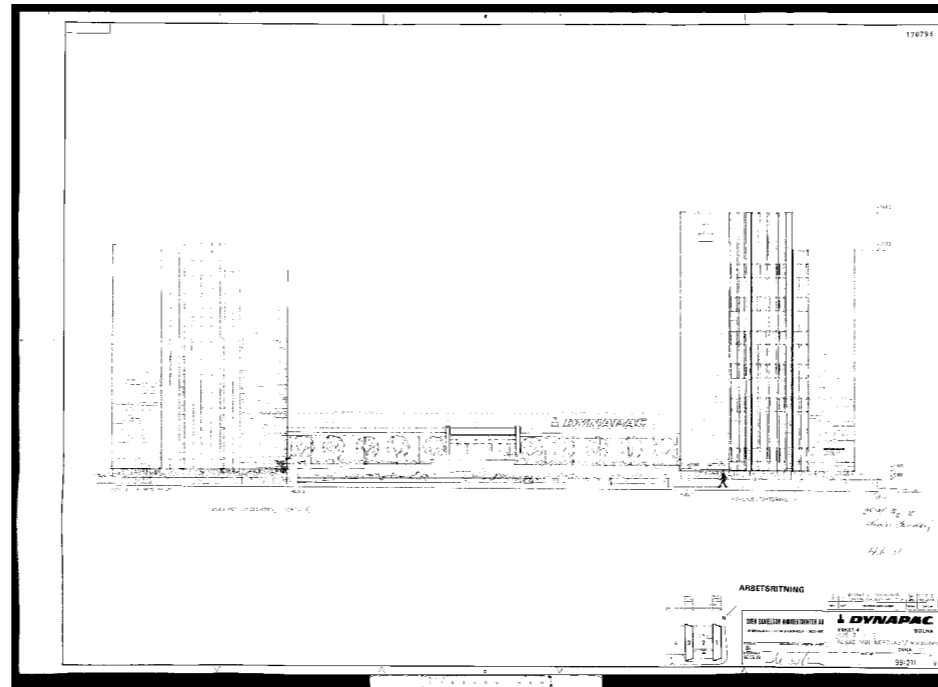
Dynapac maskin AB

Företaget Dynapac maskin AB är ett svenskt verkstadsföretag som tillverkar anläggningsmaskiner. Det grundades 1934 som AB Vibro-Betong (senare AB Vibro-Verken), och bytte 1973 namn till Dynapac. 1964 gick företaget från att ha varit självständigt till att bli uppköpt av Skånska cement. Skånska cement hade vid tiden för uppförandet av Yrket 4 bytt namn till Industri Euroc AB. Företaget har köpt upp andra tillverkare och genomgått olika fusioner och samriskföretag, bland annat med Hitachi. 2017 blev Dynapac en del av Fayat.

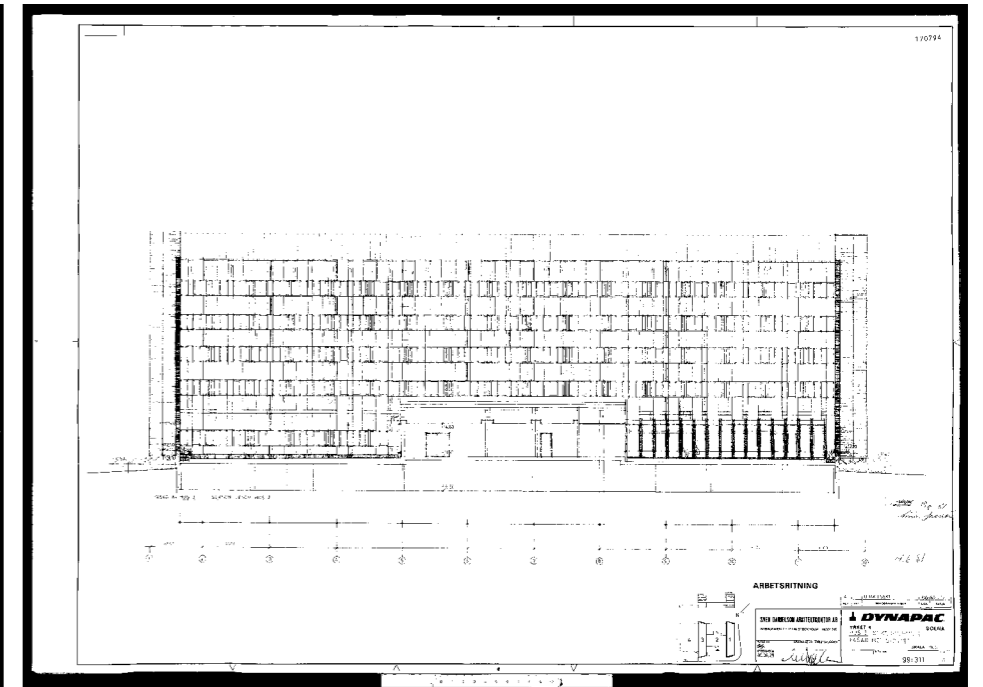
I en 50-års jubileumstext av Ljungby hembygdsförening från 1974 beskrivs kortfattat Vibro-Betongs historia.

Vibro-betong (Dynapac) tillkom för att utveckla en ny teknik, vibrationstekniken. Det blev en revolutionerande metod för bl a all anläggningsindustri. Tekniken gick i korthet ut på att genom vibrerande apparatur automatiskt kunna producera betongmaterial med den tätaste packningen.

1940 etablerade Vibro-betong (Vibroverken) en del av sin produktion till Ljungby. Tidigare hade den varit förlagd till Stockholm. 1957 köpte företaget en fastighet i Hagalunds Industriområde i Solna, varifrån försäljningen huvudsakligen sköttes. Kontoret nyttjades fram till inflytten till den nybyggda fastigheten Yrket 4 på Smidesvägen. Före 1960 var praktiskt taget all tillverkning förlagd till Ljungby men då öppnades även en verkstad i Karlskrona för huvudsakligast produktion av de tyngsta maskinerna. Företaget hade i början av 1970-talet dotterbolag i utlandet, bl a i Norge, Danmark, Finland, Italien och Brasilien. I slutet av 1970-talet verkar det gå bra för Dynapac och expansion kan vara anledningen till att de lät bygga ett nytt huvudkontor i f.d Virebergs industriområde. Huvudkontoret på Smidesvägen lades ner 1987 då företaget hade bolagiserats med verksamheterna Dynapac Heavy i Karlskrona och Dynapac Light i Ljungby. Anläggningsmaskiner av Dynapac finns fortfarande i handeln.



Fasadritning från 1980, mot Smidesvägen i nordväst. Arbetsritning signerad Sven Danielsson 1980. Källa: Solna kommuns bygglovsarkiv.



Fasadritning från sydväst, hus 1 och sektionssritning hus 2 (lågdel), arbetsritning signerad Sven Danielsson 1980. Källa: Solna kommuns bygglovsarkiv.



Slätlipad cementmosaik bryts av med "räfflade" partier där de nedsänkta släta ytorna kontrasteras mot råhuggna högre ytor. Foto: Maria Wannberg.



Entrén mot Smidesvägen. Innan fasaderna målades om 2015. Foto: Tyréns AB 2013.



Yrket 3 och 4, 2013. De höga gavlarna i mörkt tegel upplevs som skärmväggar som håller ihop långsidorna. Foto: Tyréns AB 2013.



Socklarna i betong är räfflade med släta nedsänkta och röhuggna upphöjda partier, dock i lägre relief än fasaderna. Foto: Maria Wannberg

De långsträckta fasaderna med tätt sittande fönster avspeglade den vanligaste planlösningen vid denna tid, där personalen arbetade i små cellkontor längs fasaderna och där utrymmen som pentry, arkiv, wc och förråd förlades i husens mitt.

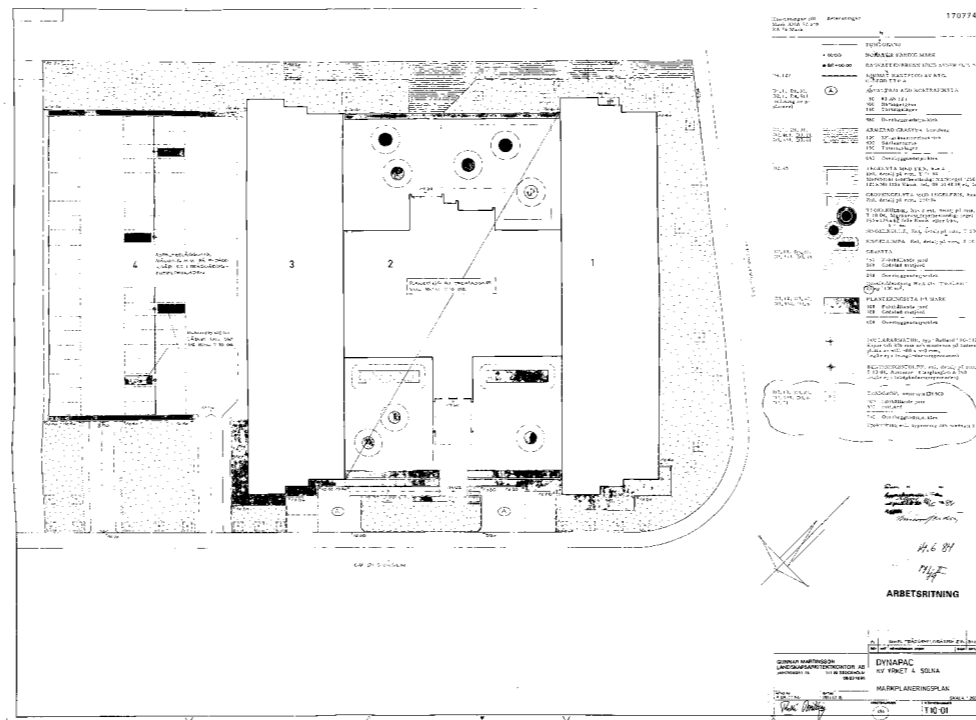
Lamellhus 1 (västra) planerades med kontorsfunktioner på samtliga våningsplan. Lamellhusets kontorsplan utformades mycket likartat med trapphus och hisshall centralt placerat i byggnadskroppen. I byggnadens längdriktig placerades gemensamma utrymmen och utrymningstrappa. På vardera sida låg långsgående korridorer med små cellkontor. På plan 6, där tre terrasser vetter mot nordväst, förlades styrelserum med intilliggande funktioner. På bygglovsritningarna finns väntrum, bastu och omklädningsrum samt gästmatsal förlagda intill styrelserummen. Det östra lamellhuset fick samma grundstruktur med centralt placerades trappor, hissar, WC-grupper mm och cellkontor längs långsidorna. Av bygglovsritningarna framgår att, kon-

torsytorna inte inritade på alla plan, vilket kan tyda på att ytorna inte var fullständigt planerade och att det redan från början fanns planer på att kontor skulle kunna hyras ut till andra företag.

På plan 1 i det östra lamellhuset låg kök, paus- och kafferum, restaurang samt varumottagning, i anslutning till lågdelen entréplan.

Lågdelen entréplan (plan 1) utgjordes av en entré- och vänthall, gästmatsal, en större utställningsyta samt information. På vardera sida av denna byggnad anlades en terrass vilken kantades av fasta planteringar med bland annat marktäckande växter. På båda sidorna av terrassen anlades kullar av singel med plantering i mitten. Växtligheten var blandad och utgjordes av buskar, träd, marktäckande växter. Runt fastigheten anlades gräsmattor och träd.

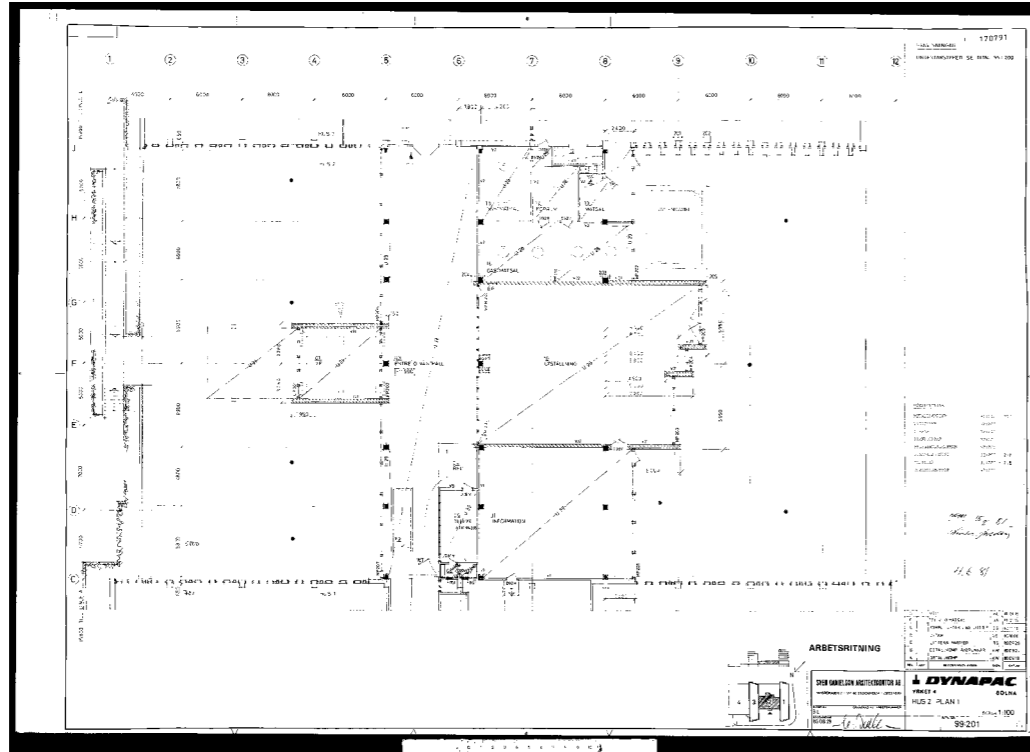
I Bottenplanet (plan 0) under hus 1-3 placerades garage, skyddsrum, förråd, utrymmen för motion och centralarkiv.



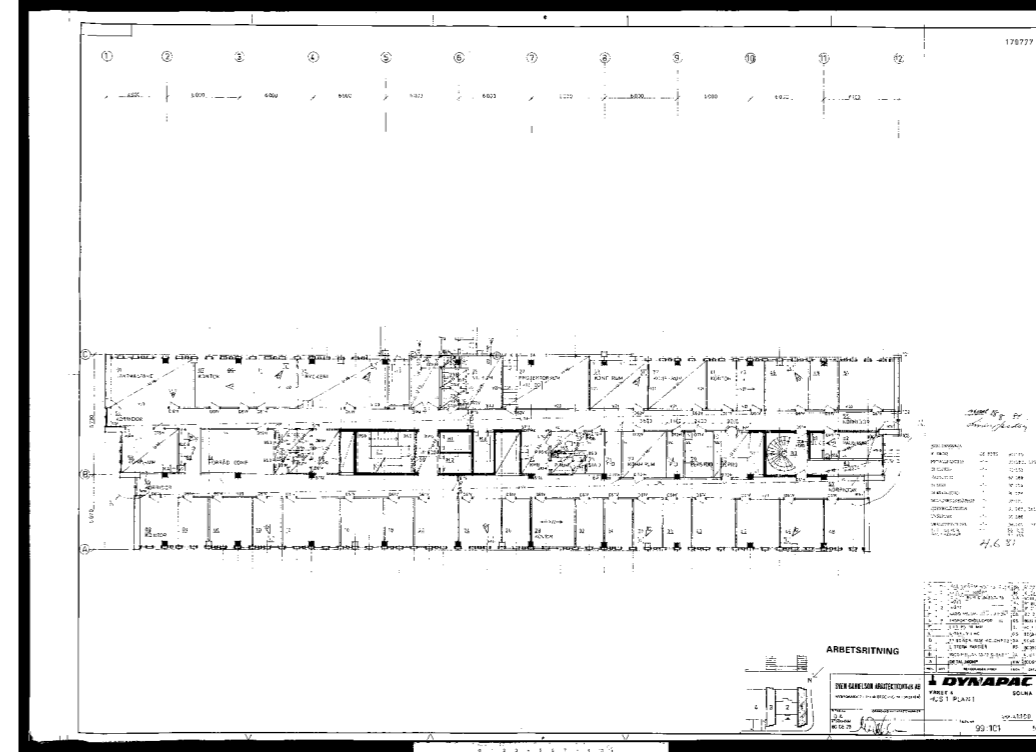
Markplanteringsplan, arbetsritning 1981, ritad av Gunnar Martinsson landskapsarkitektkontor AB. Framför fastighetens entré på Smidesvägen var enstaka parkeringsplatser placerade. Trappan från gatan till terrass- och entréplan var placerad från sidan. Runt fastigheten anlades grösytor. Källa: Solna kommuns bygglovsarkiv.

Arkitekt Sven Danielsson

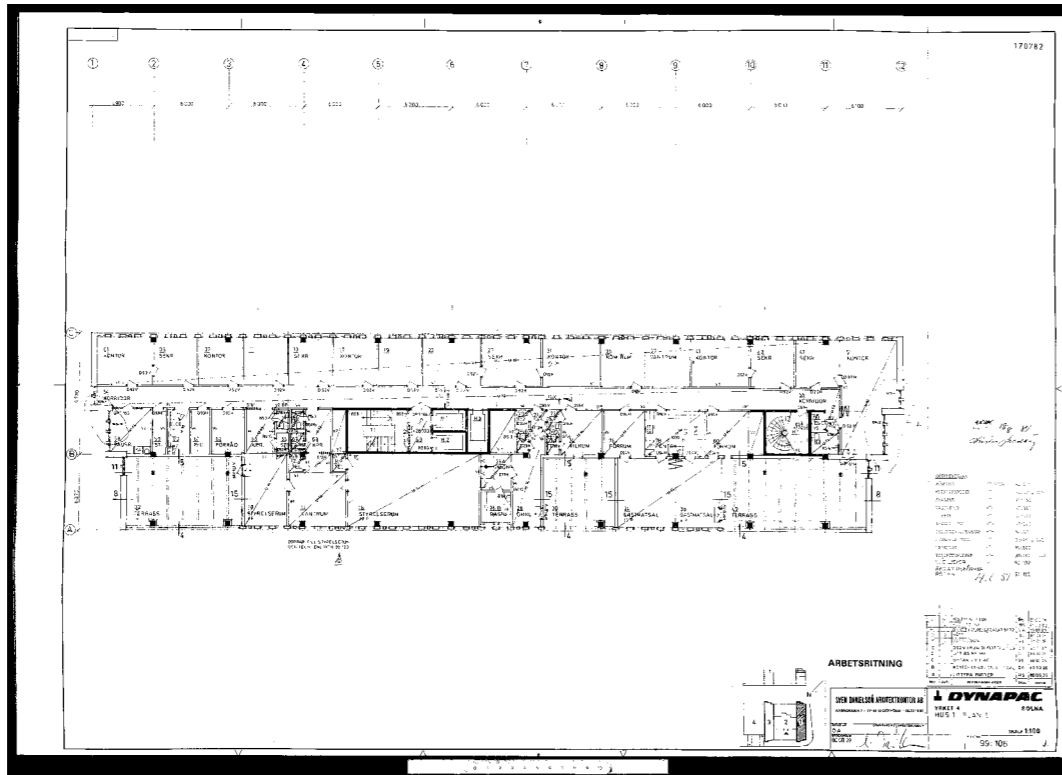
Sven Danielsson har främst kommit att förknippas för sina insatser som anställd på Vattenfallsstyrelsen/Vattenfall. Som ung teknolog på KTH fick Danielsson sin första praktik på Vattenfalls Arkitektkontor. Han övergick därefter till anställningar dels på privata kontor och dels på Byggnadsstyrelsen tills han 1956 blev kallad tillbaka till Vattenfall, som chef för dess arkitektkontor. Samma år blev han utsedd till chefsarkitekt för det nya huvudkontoret i Räcksta utanför Vällingby. Med detta för tiden gigantiska kontorsprojekt bör han ha skaffat sig god erfarenhet för nya kontorsbyggen. Danielsson är också känd för att ha ritat kärnkraftverket i Forsmark.



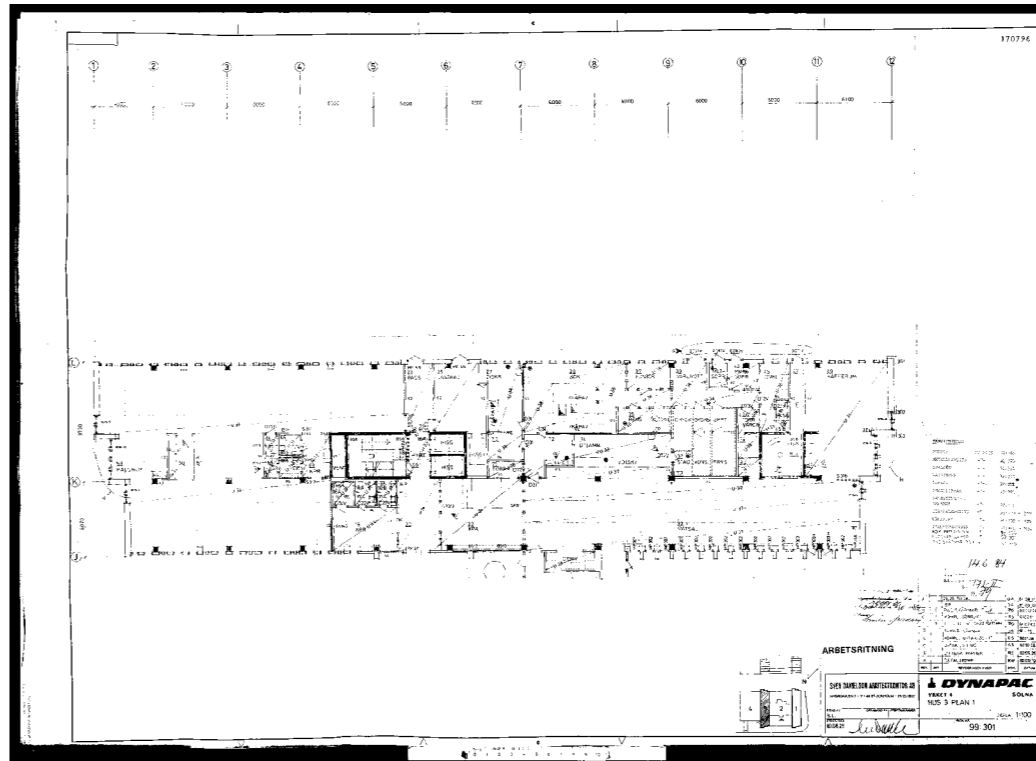
Planritning över lågdelen entréplan (plan 1). Entréplanet utgjordes av en bred passage mellan kontorsdelarnas trapphus. I passagen låg också en trappa ner till källarplanen. Mitt för entrén låg utställningsytor, sannolikt planerade för Dynapacs maskiner och intill dessa låg de gäst matsalar som anslöt till matsalarna i hus 3. Källa: Solna kommuns bygglovsarkiv.



Hus 1, plan 1. Planen visar på hur i princip samtliga våningsplan var disponerade. I byggnadens långdriktig förlades centrala funktioner såsom trapphus, WC-grupper, förråd, vilrum, utrymnings-trappa mm. På vardera sidan låg långsgående korridorer med små kontorsrum. På detta plan låg även rum för vaktmästare. Källa: Solna kommuns bygglovsarkiv.



Hus 1, Plan 6. På våningsplanet högst upp förlades styrelserummen med tillhörande funktioner. Källa: Solna kommuns bygglovsarkiv.



Hus 3, plan 1. Här låg kök och restaurang i entréplan. Källa: Solna kommuns bygglovsarkiv.

1987 lades Dynapacs huvudkontor ner i samband med att företaget bolagiserades. Ägarförhållandena därefter är ej utredda, men från och med att Dynapac flyttade ut kom sannolikt kontorsytorna att hyras ut till olika företag.

De största utvändiga förändringarna som fastigheten genomgått är den senaste fasadändringen 2014, då den rosafärgade betongen i långsidornas fasader målades i en ljus grå kulör och de tidigare vita plåtbanden målades mörkare grå. Fasadförändringen föregicks av planer på att mellan lamellhusen uppföra nya byggnadsvolymer, s.k. infills. Dessa kom dock inte att utföras.

Tidigare utvändiga ändringar och ombyggnader präglar främst delar av anläggningen. 1990 byggdes entrétrappan om och fick en central placering i lågdel som förbinder höghusen. Från början var trappan mindre och var placerad från sidan vilket skapade en mer sluten terrassbyggnad från gatan. Den nya trappan öppnade upp kommunikationen mellan gata och entré. På 1990-talet tillkom balkonger på gavlarna i sydost.

Flertalet bygglov har sökts för tillkommande parkeringsplatser både längs Smidesvägen i nordväst och mot parksidan i sydost. Sannolikt är det i samband med anläggandet av nya parkeringsplatser som markbeläggningen i betongsten har asfalterats över i sydöstra delen av fastigheten.

Invändigt har stora förändringar skett i användandet och utformningen av lågdelens entréplan. 1986-87, i samband med att Dynapac flyttade ut från fastigheten, finns ombyggnadsritningar som visar att utställningsytor och matsal byggs om till kontor och konferenslokaler i lågdel (hus 2) samt (hus 3) Det är en ombyggnad som fortfarande sätter sin prägel på entréplanet. År 2008 byggdes restaurangen med kök och matsal i bottenplan om till lagerlokaler, med nya entréer ut mot parkeringsdäcket.

Kontorsplanen har förändrats successivt i samband med hyresgästpassningar. Planstrukturen med relativt små kontorsrum på vardera sidan av lamellhusens långsidor har brutits upp. Kontorsrummen har blivit större, på vissa plan har öppna kontorslandskap ersatt mindre rum.

ÄNDRINGSHISTORIK

- 1986 byggdes gästmatsalen på hus 2 och 3, plan 1 om till kontor.
- 1987 Utställningsdel i fastighetens lågdel (hus 2) byggdes om till konferenslokaler. Nytt fläktaggregat på lågdelens tak.
- 1987 tillkom enligt bygglovshandlingar ett antal fönster på gavelfasaden, hus 3, sjätte våningen. Möjligen tillkom nya fönster på långsidorna.
- Lastkajer byggdes om 1987.
- Ny inre spiraltrappa byggdes i Hus A mellan våning 4 och 5 år 1989.
- 1990 ny entrétrappa i lågdel mot Smidesvägen.
- 1990 Ombyggnad vid byte av golv i garage.
- 1991 Utbyggnad av parkeringsplatser, utvändigt mot Smidesvägen.
- Balkongerna på gavlarna mot parkrummet tillkom någon gång mellan 1992-99.
- 1995 Ny lastkaj med lyftbord och nya parkeringsplatser i anslutning till sydöstra gaveln på Hus 1.
- 2005 Parkeringsplatser mot Smidesvägen.
- 2008 Restaurang och kök byggs om till lagerlokaler, med nya portar i fasad.
- 2014 Ändring av fasad, betongelement målades i en vit kulör och plåt i en grå. Nya glaspartier på gavlarna.



Fasadernas betongpartier på långsidorna är sedan 2014 målade ljus grå och fönster och plåtpartier grå medan gavlarna har kvar vita plåtpartier och mörkrött tegel. Betongsockeln är omålade.

NULÄGESBESKRIVNING

Yrket 4 ligger i sydöstra delen av Solna Business Park med parkeringsytor och parkmark åt sydost. I nordväst angränsar den till Smidesvägen som är en av infartsvägarna till området och sydväst mot Svetsarvägen som utgör Solna Business Parks huvudgata och huvudsaklig entré till området.

Fastighetens karakteriseras och kännetecknas av lamellhusens anslående gavlar i mörkt tegel och vitmålade metall- och glaspartier samt av de långsträckta långsidorna med ljus gråmålad betongfasader och fönsterband i gråmålad plåt. Färgsättningen i ljus och mörkt grått ansluter till flera av de omkringliggande ombyggda kontors- och industribyggnaderna i Solna Business Park. Ommålningen 2014 förändrade fastighetens ursprungliga utseende med påkostade betongfasader i en rosa färg och är den exteriöra förändring som i störst utsträckning präglar byggnadens fasaduttryck. Fastighetens gavelmotiv upplevs främst inom området, men även från vissa omkringliggande platser.

Invändigt präglas entréplanet av 1980-talets ombyggnader till konferensutrymmen, vilka var avsteg från det rationella och modernistiska. Här finns runda rum, svängda väggar marmoreringsmålade pelare. Golvbeläggningen med rödbrun kalksten har behållits, även om det delvis lagts om.

Bevarade byggnadsdetaljer från byggtiden finns främst i trapphusen, källarplanen och i fönster- och dörrpartier med aluminiumprofiler. Källarplanen har i stora delar kvar ursprungliga funktioner och ytskikt. Kontorsplanen präglas av olika hyresgästanpassningar. Några av planen har bibehållen ursprunglig planstruktur, med smala korridorer med cellkontor, andra har öppnats upp mer eller mindre.



Fastigheten från sydost. Balkonger tillkomna på 1990-talet skjuter ut på de sydöstra gavlarna, med utsikt över parken.



Fasad mot Smidesvägen. Här ligger fastighetens huvudentré i terrassplanet som från gatan nås via den centralt placerade trappan som byggdes 1990. I terrassen syns markeringar med träprofiler som avdelar den räfflade betongsockeln från slätare betongpartier. Utformningen härrör sannolikt från ombyggnaden av trappan 1990.



Lågdelen terrass mot Smidesvägen med en entré markerad av ett långt utskjutande tak vilken förstärker fasadernas horisontella verkan. Terrassplanet utformning från byggnadstiden finns delvis kvar. Markbeläggning med tegelsten och planteringar på grusbäddar finns beskrivna på ritningar från 1981. Utemöbler i gjuten betong och trä är från byggnadstiden.



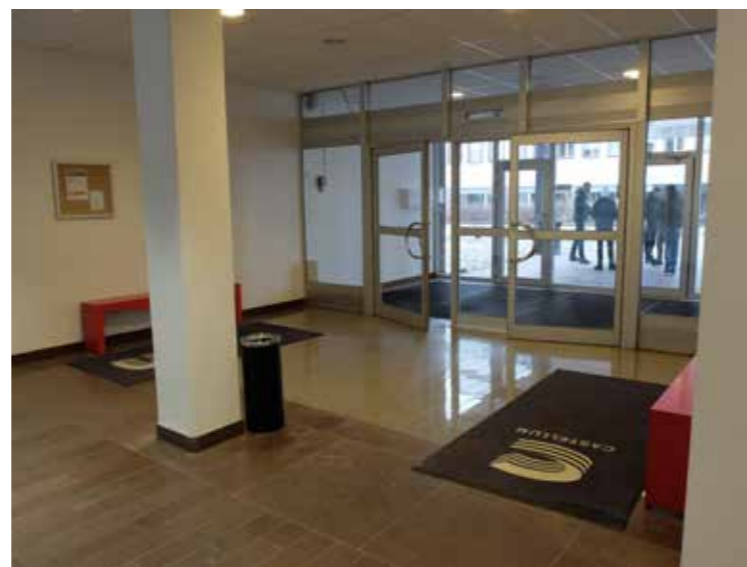
Yrket 3 och 4 med mellanliggande garage och parkeringsytor. Mot Smidesvägen går den ramp som leder upp till det övre parkeringsdäcket.



Betongsten sannolikt från byggtiden framträder där asfalten spruckit sönder i sydöstra delen av fastigheten.



Entrén i lågdelen. Här passagen mellan de båda kontorshusen med nedgång till källarplanet rakt fram. Till vänster i bilden syns den uppglasade väggen som angränsar till konferensutrymmen tillskapade under andra hälften av 1980-talet. Fönsterpartier mot terrassen är liksom entrédörrarna utförda med metallpartier i aluminium.



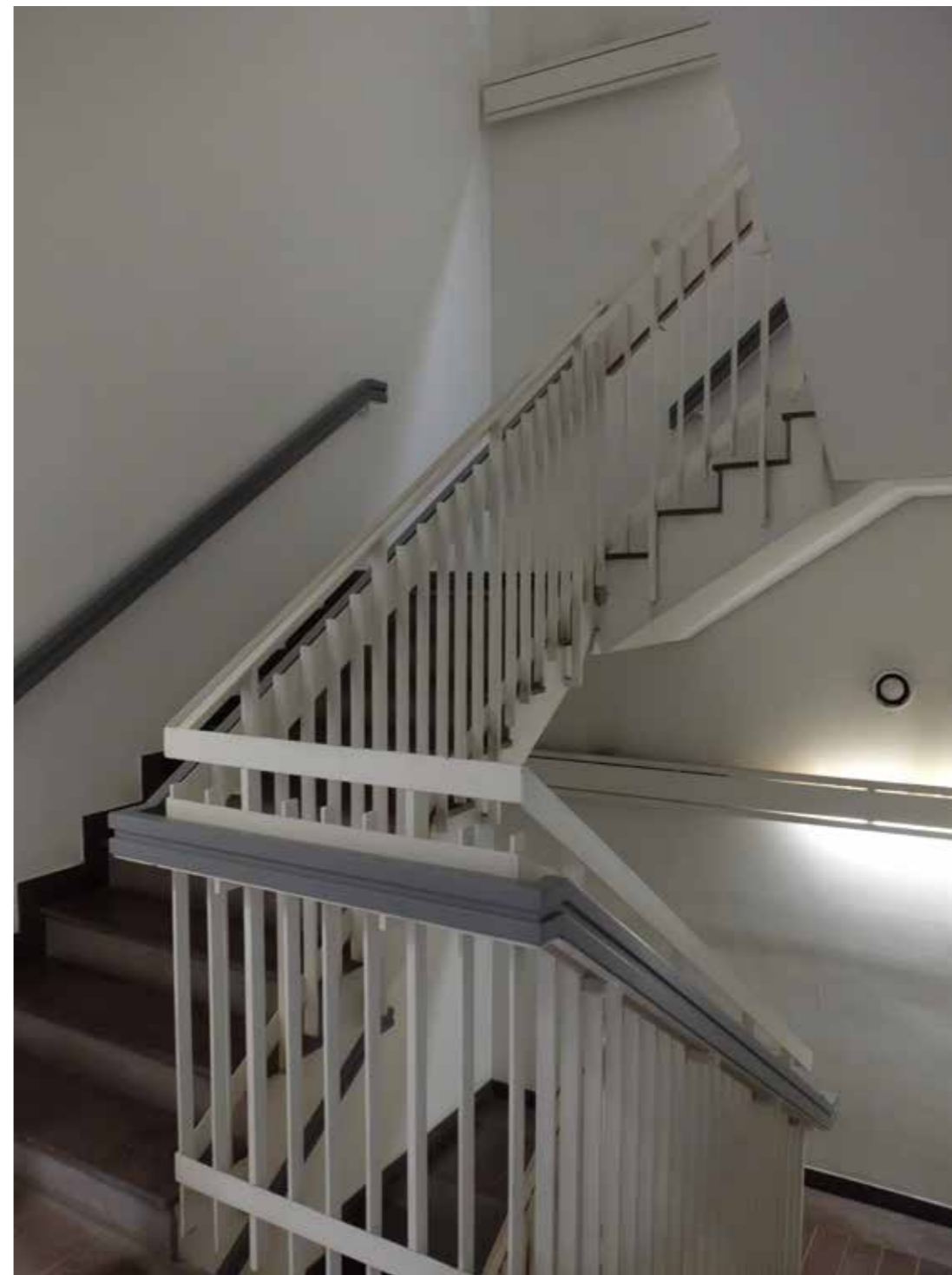
Entrédörrar med vindfång ut mot Smidesvägen. Det glasade dörrpartiet i aluminium karakteriserar entrén.



Insidan av konferensanläggningen. Sannolikt lades delar av stengolvet om vid ombyggnaden på 1980-talet.



Hisshall med kalkstengolv, glasad vägg med aluminiumprofiler intill trapphuset.



Trapphuset med kalkstenbelagda trappor och vitmålade metallräcken med grämälad handledare i trä. Trapphusets ytskikt är nya, i övrigt har inga förändringar skett sedan byggtiden.



Terrass på plan 6 i hus 1 i anlutning till kontorsytor och de delar som ursprungligen tillhörde styrelsen. Utsikten är mot spårområdet.



Plan 6 i västra lamellhuset (hus 1) rum intill en av terrasserna. Rummet utgjorde ursprungligen plats för den bastu och omklädningsrum som låg i anslutning till styrelserummen.



Plan 4, här har i östra lamellhuset (hus 3). Här har stor öppen kontorsyta skapats med solljus från tre håll.



Plan 6, i västra lamellhuset (hus 1), i den delen där styrelserummen låg. Kapprummen med träspaljé till vänster finns sannolikt kvar sedan byggtiden, i övrigt har de flesta rummen byggts om och en korridor har skapats. I övrigt karakteriseras detta våningsplan av små cellkontor längs smala långa korridorer. Våningsplanet har delats av varför korridorerna inte kan upplevas i sin helhet. Dörrar till trapphus och kontorsrum samt träspaljén visar sannolikt ett ursprungligt utförande. Idag är de flesta snickerier och väggar vitmålade.



Plan 6, i västra lamellhuset (hus 1). Bilden visar lackad träspaljé till kapprum och dörr till kontorsrum, sannolikt ursprungligt utförande.



Plan 4 i östra lamellhuset (hus 3) Här har korridorer med cellkontor försvunnit till förmån för öppnare ytor. Våningsplanet hade vid platsbesöket ingen hyresgäst.



Trappa mellan källare och entréplan. Trappsteg beklädda med samma typ av rödbruna kalkstensskivor som i entréplanet och trapphuset.



Lång korridor i källarplan med flertalet skyddsrum finns kvar sedan byggtiden.



Källarutrymmen med dörrar i gullackad plåt.



I källarplanet ligger motionsrum med intilliggande omklädningsrum, ett rum som sannolikt inte genomgått några större förändringar sedan byggtiden.

KULTURHISTORISK VÄRDERING YRKET 4

Fastighetens kulturvärden har beskrivits i Solna stads inventering och klassificering (januari 2013) samt i antikvarisk konsekvensbeskrivning av Tyréns AB 2013. Fastigheterna Yrket 3 och 4, ritade av samma arkitekt med några års mellanrum, har i dessa texter delvis beskrivits som en enhet. Båda fastigheterna har i Solna stads klassificering bedömts vara "grönklassade", vilket innebär att fastigheten har bebyggelse som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt.

De tre sammanhängande kontorsbyggnaderna i Yrket 3 och 4 med tillhörande lagerbyggnad är representativa exempel på den typ av kontorsbebyggelse som uppfördes på 1970-talet och början av 1980-talet. De tre byggnadskropparna upplevs som fristående lamellhus som ändå är arkitektoniskt sammanhållna. Lamellhusen möjliggjorde dåtidens krav på stora sammanhängande kontorsmiljöer och kunde genom sin utformning tillgodose ljusinsläpp och tillgänglighetskrav. Den tidstypiska planstrukturen med cellkontor längs långa korridorer finns i viss utsträckning bevarad. Av kulturhistoriskt intresse är även den tidstypiska företeelsen att kontorsanläggningarna försökte tillgodose en växande ambition om att skapa en god arbetsplats för alla med personalmatsal och motionslokaler. Samtidigt finns det ännu en hierarki i byggnaderna med styrelserum och bastu för ledningen. Av detta är endast delar nu läsbara.

Yrket 4 är rationellt planerad och byggd med en 1970-talsstandard, men det är tydligt att fastigheten uppfördes efter ritningar av en framstående kontorshusarkitekt respektive landskapsarkitekt. Sven Danielsson arbetade med en medveten arkitektonisk idé att låta fasadmaterialens olika kulör och ytbearbetning uttrycka en tydlig horisontalverkan på långsidorna och en vertikal sådan på gavelfasaderna.

Utformningen ger uttryck för högre ambitioner än många andra liknande fastigheter. Kännetecknande och karaktärsskapande är de imposanta gavlarna i mörkt tegel. Långsidorna gavs en påkostad betongfasad, sannolikt med kopplingar till Dynapacs verksamhet.

Betongfasaderna förändrades i och med att de målades i avvikande kulör vid en fasadrenovering 2014. Något som i viss mån reducerat kulturvärden kopplade till fasadernas intressanta färgsättning och materialverkan.

Det är uppenbart att Dynapac och Danielson ville dra nytta av läget vid parken (på platsen för Hagby gård) och det fria, öppna stadsrummet intill parken. Öppenheten och grönskan gjorde arbetsplatsen trevligare och mer representativ för företaget. Med de kraftfulla gavlarna skapades ett arkitektoniskt effektivt möte mellan det byggda och det obebyggda.

Sett från Frösundaleden läses gavlarna ihop med bakomliggande byggnad men i höjd med avfarten till Svetsarvägen uppfattas Yrket 4:s volymer och den nära kontakten med parken. Från Grängsgatan finns vid busshållplats Vireberg en siktlinje in mot gångstråket i parken, där gavlarna och långsidorna har en effektiv verkan.

Anläggningen är trots utförd fasadmålning en av få kvarvarande i området som i sin helhet inte har förändrats i någon stor utsträckning. Därigenom förstärks dess betydelse som tidsmarkör och länk mellan de tidigast uppförda byggnaderna kring 1960 och de stora förändringar som skett i närtid med många av områdets byggnader.

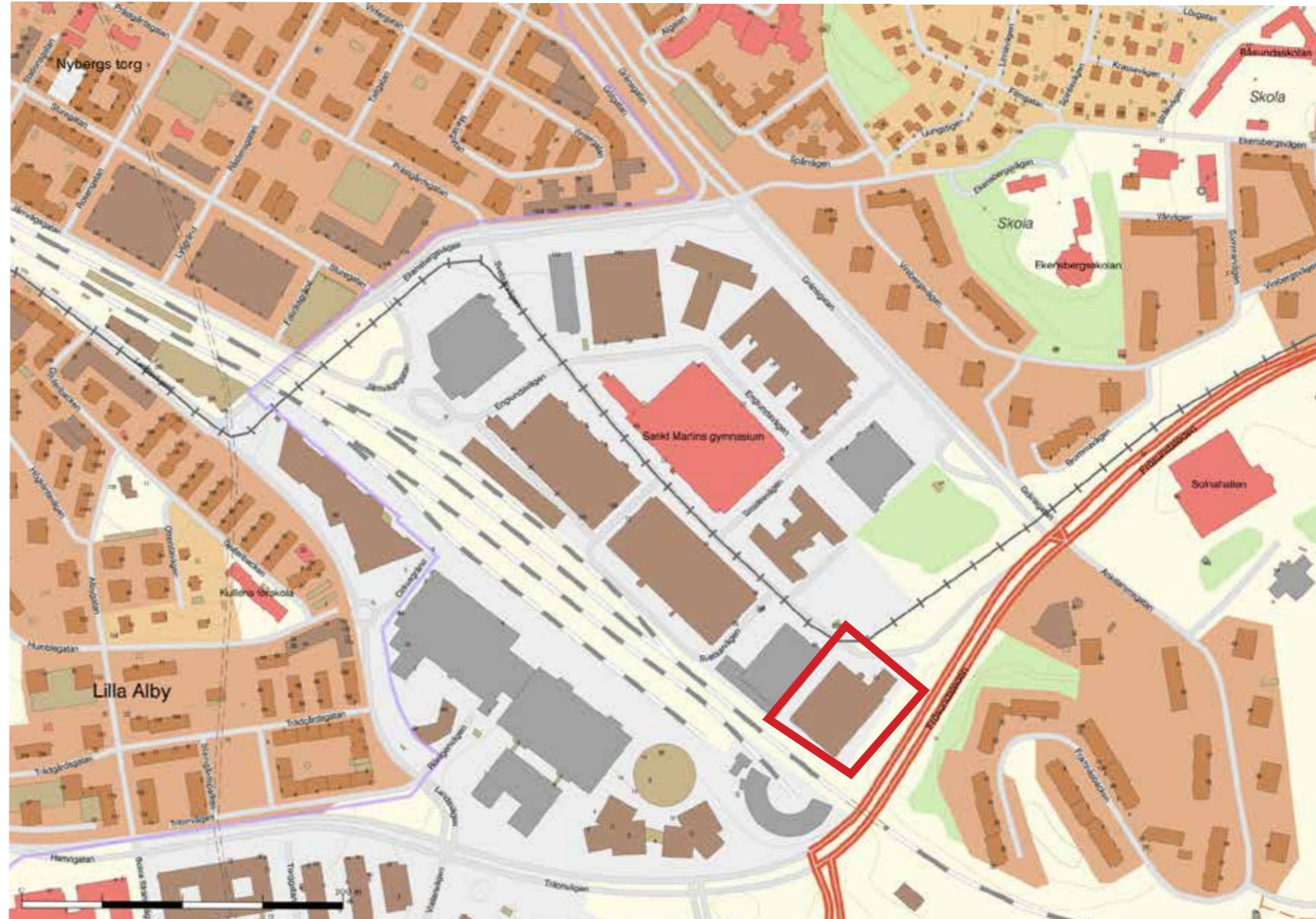
FRÄSAREN 10

HISTORIK

Fräsaren 10 uppfördes 1963-64 som en lagerfastighet i södra delen av det nyetablerade industriområdet i Vireberg. Det uppfördes som ett lager för finpapper av Finbruken AB, ett företag som ingick i Klippanbruken AB. Fastigheten fick sin placering i utkanten av Virebergs industriområde och angränsar till järnvägen.

Arkitekt var Bengt Serwe och Emil G Uddvik AB och byggfirman var Ivar Bjelkås. Lagerbyggnaden i tre våningsplan med en mindre källare uppfördes i lättbetong med putsad fasad och endast ett mindre antal fönster. I lagrets bottenvåning låg förmanskontor, stora lagerytor samt två hissar. In- och utlastningskajer fanns i nordost mot Svetsarvägen och i sydväst mot järnsvägsspåren. De övre planen nyttjades enbart för lager.

LANTMÄTERIET

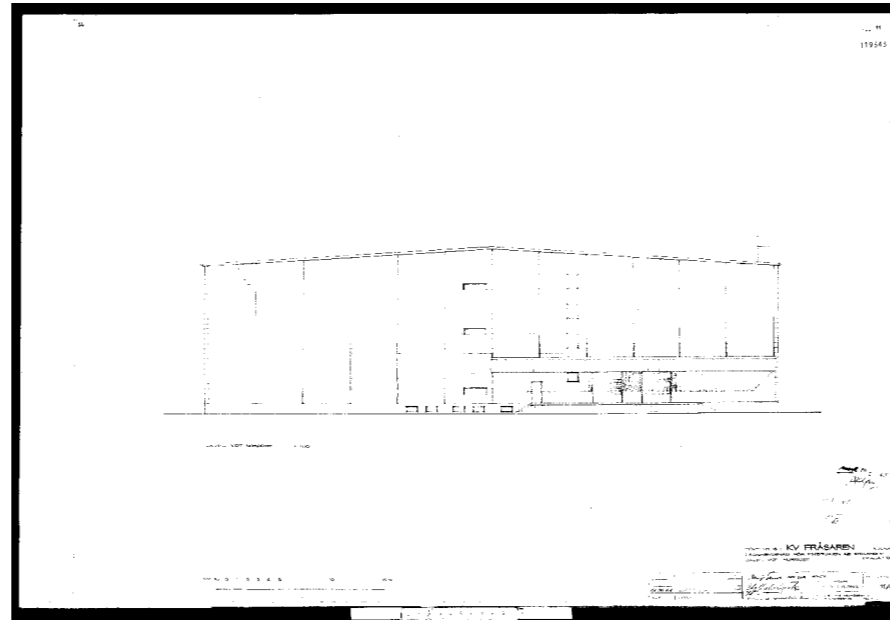


Den berörda fastigheten (Fräsaren 10) är markerad i rött. Källa: Lantmäteriet.

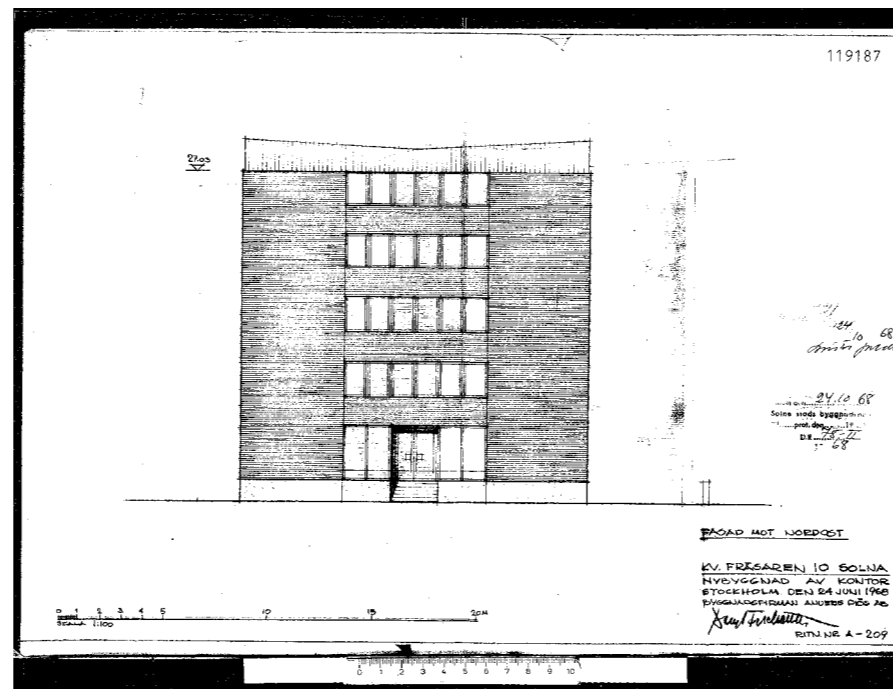
1968 byggdes lagerbyggnaden till med en stor kontorsbyggnad med fem våningar åt pappersbruket Klippanbruken AB. Byggnaden uppfördes med rött fasadtegel och tätt placerade fönster. Entrén till kontoret placerades på dess gavel med ett större vänt rum och växel i entréhallen.

Lagerbyggnaden byggdes om i mindre utsträckning både invändigt och utvändigt under 1970- och 80-talen. 1988 skedde en större ombyggnad för postgirots dataverksamhet. De verkar ha flyttat dit tidigare på 1980-talet men nu hade lokalbehovet förändrats. Utvändigt byggdes, i vinkeln mellan kontorshus och lagerbyggnad, ett hisstorn och en ny entré. Kontorsbyggnadens entré togs bort och den tidigare tegelfasaden putsades. Invändigt inreddes lagerbyggnadens övre våningsplan till kontor och bottenplanet till datorhall.

2010 utförde Fabege en ombyggnad av fastigheten som präglar byggnaden idag. Bottenplanet byggdes om för Axfood gross, med ny entré åt sydöst. De två övre planen i lagerbyggnaden inreddes till nya kontorslokaler för SBAB med ett centralt öppet atrium med lanternin. Även kontorsdelen byggdes om och hyresgästanpassades. Fasaderna gavs nya ytskikt och en färgsättning i vitt och mörkgrått.



Lagerbyggnaden, gavel mot nordost. 1964. Källa: Solna kommuns bygglovsarkiv.

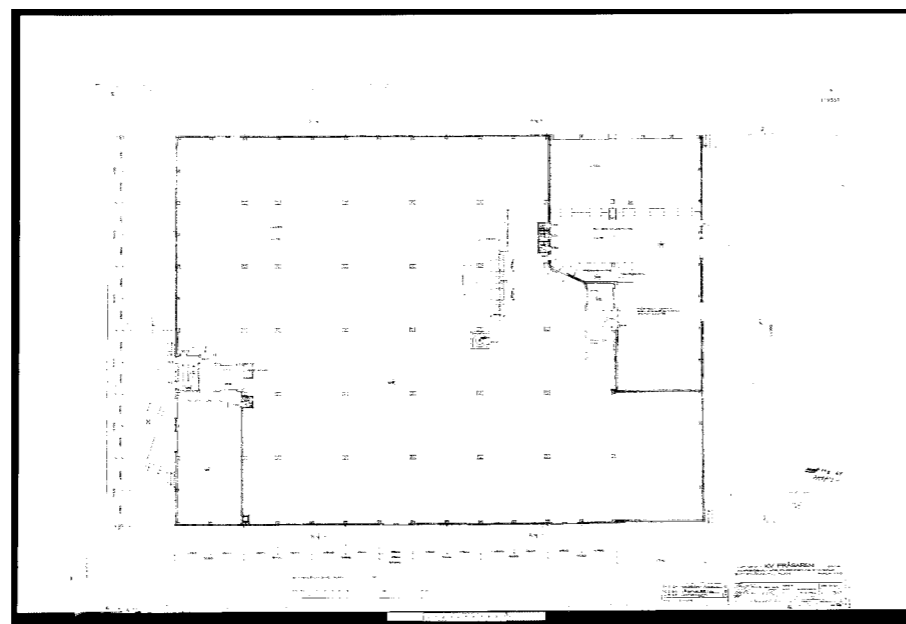


Nybyggnad av kontor 1968. Byggnadsfirman Anders Diös stod för ritningarna. Fasad mot nordost. På gaveln låg entrén till kontorshuset. Källa: Solna kommuns bygglovsarkiv.

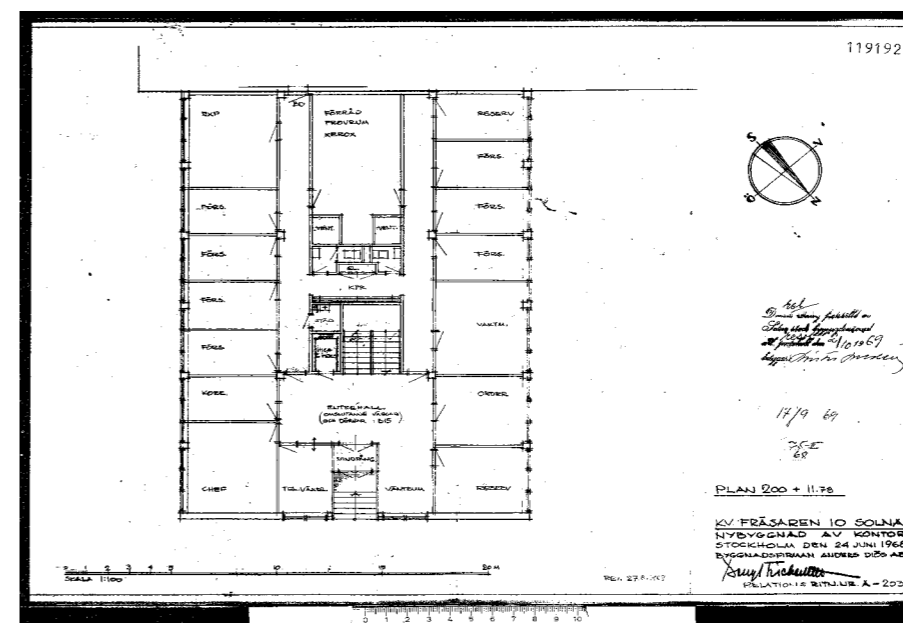
BYGGNADSHISTORISK KRONOLOGI

- 1963-64 Nybyggnad av lagerbyggnad
- 1965 Insättning av fönster på fasad mot SO och SV, vån 2 tr.
- 1968 Nybyggnad av kontorsbyggnad intill lagerbyggnaden
- 1970 Insättning av fönster i lagerbyggnadens NO fasad
- 1970 Kontorsbyggnaden. Komplettering av befintligt fasadtegel till följd av skador i tegelskift.
- 1980 Ändringar i bottenplan av lagerdel. Lagerkontor flyttas. Medför ny port och nya fönster.
- 1980 bygg Port, fönster samt spiraltrappor tillkommer på lagerdelen
- 1982 Invändig ombyggnad till datorhall av bottenvåning i lagerdel.
- 1988 Tillbyggnad med hisstorn och ny entré i vinkel mellan kontors- och lagerdel. Ljuslanternin på taket. På ritning har kontorsdelen en putsad fasad.
- 1993 Tillbyggnad av veranda till matsal, vid entrén mot Svets arvågen.
- 2009 Rivning av lastkaj med skärmtak.
- 2010-12 Påbyggnad med lanternin i den f.d lagerbyggnaden, fasadändring med ommålning till svart och ljusgrå, mm.

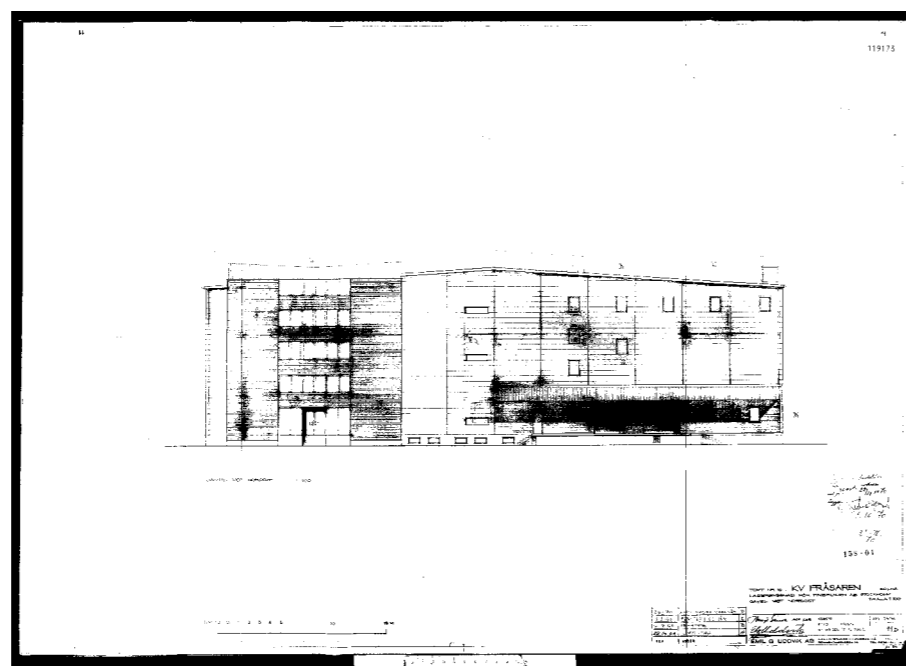
Axfood snabbgross i bv med nya entré, bef. lastkajar rivs. Äldre port sätts igen. veranda rivs. I sydvästra fasaden mot spåren sätt flera portar igen, nya skärmtak till kommer.



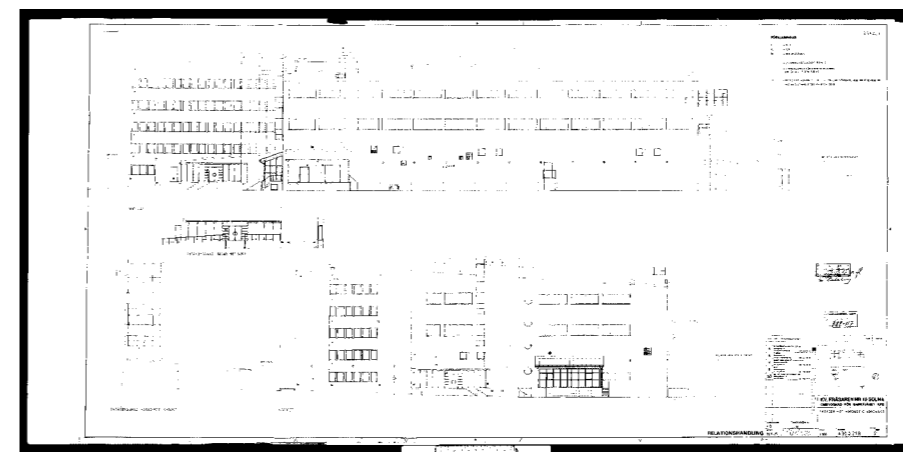
Planritning från 1964. Lagerbyggnadens bottenplan. Lastkaj placerad i nordost och sannolikt även i sydväst, mot järnvägsspåren. Källa: Solna kommuns bygglovsarkiv.



Planritning av kontorsdel 1968 av Byggnadsfirman Anders Diös. Innanför entrén låg entréhallen med trappa och hiss. På detta plan låg väntrum, telefonväxel, chefsrum, förråd och fler små kontorsrum (står förs. vilket kan tolkas som försäljning). Källa: Solna kommuns bygglovsarkiv.



Kontor och lagerbyggnad fasad mot nordost. Ritningen visar hur byggnaderna var sammanbyggda. Ritningen är en ombyggnadsritning från 1970 då fler fönster tillkommer i lagerbyggnaden. Källa: Solna kommuns bygglovsarkiv.



Ombyggnadsritningar från 1988. Hisstorn och ny entré byggs till nordöstra fasaden. Entrén i kontorshuset sätts igen. Fler fönster tillkommer i lagerbyggnaden som nu till stora delar byggs om till kontor. Källa: Solna kommuns bygglovsarkiv.

NULÄGESBESKRIVNING

Fastigheten är idag en kontorsfastighet för bland annat SBAB och ett större lager och en butiklokal i bottenvåningen hyrd av Axfood snabbgross. Mot Svetsarvägen ligger entrén till kontoren. Byggnaden fyller nästan hela tomtytan, så när som på smala körbara asfalterade ytor på långsidorna. I anslutning finns några parkeringsplatser samt cykelställ.

Fastigheten angränsar i sydväst till järnvägsspåren, i sydöst till Frösundaleden, i nordost till Svetsarvägen och i nordväst till intilliggande fastighet Fräsaren 9. Fastigheten ligger i fonden av Svetsarvägen.

Byggnaden karakteriseras av de olika sammanbyggda volymerna som står i vinkel mot varandra samt av den vita och mörkt grå fasaderna som blivit ett kännetecken för Solna Business Park.



Byggnaden från Svetsarvägen. Här kan de olika byggnadsfasaderna avläsas. I förgrunden lagerbyggnaden med putsad fasad, avfärgad i en mörkt grå kulör. De två övre våningsplanen med fönsterband markerar ombyggnation till kontor. I fonden det äldre kontorshuset med en ljus avfärgad fasad. I vinkel mellan byggnadskropparna ligger entrén och hisstorn tillkomna på 1980-talet.



Byggnadens framsida med entrén vid Svetsarvägen



Fastighetens sydöstra fasad som angränsar till Frösundaleden. Här ligger entrén till Axfoods snabbgrossbutik. I fonden ligger järnvägsspåren. Lagerbyggnadens funktion som fortsatt lager och butik kan avläsas genom dess stora volym och slutna fasad i bottenplan. Kontorsplanen är tydligt avläsbara genom fönsterband i två våningar.



Sydvästra fasaden mot järnvägsspåren. Här ligger lastkaj för in- och utlast till butik och lager. Denna del av fasaden har bibehållen karaktär av en industrifastighet med lager, även om lastkajar byggts om över tid. Ett sentida tillskott är den tillbyggd terrass som skymtar på lagerbyggnadens tak.



Entrén från Svetsarvägen med ytskikt som sannolikt härrör från 2010 års ombyggnad. Här ligger hissen som leder upp till den f.d. lagerbyggnadens övre plan. Rakt fram kommer man till trapphus och hiss i det äldre kontorshuset.



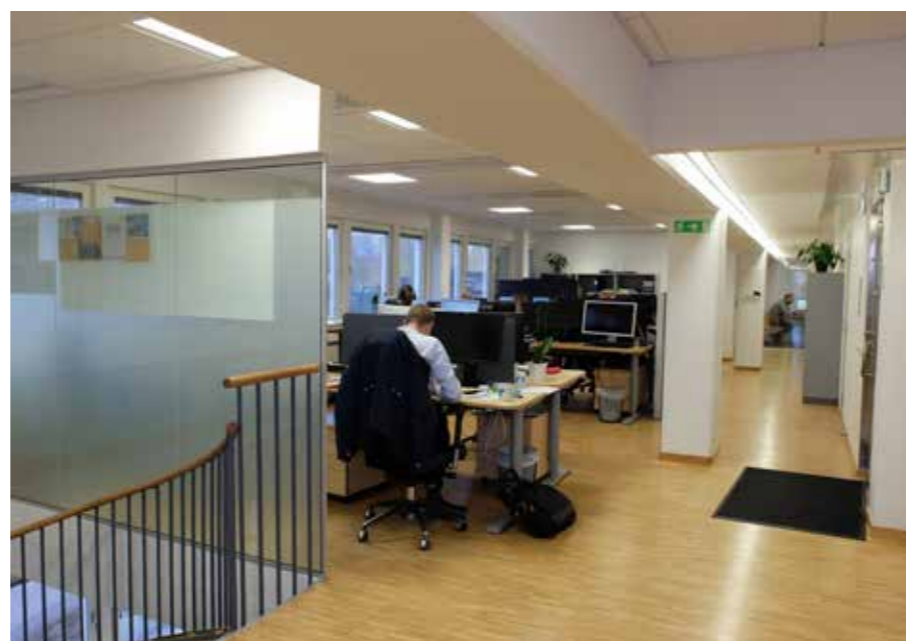
Anslutande passage mellan entré och trapphus har givits ett golv liknande det ursprungliga marmorgolvet från 1968.



Mötesrum i den äldre kontorsdelens vän 2 tr., med utsikt över Yrket 3 och 4.



Det äldre kontorshusets ursprungliga trappa med tidsenliga ljusa marmorskivor i golv och trappa. Entrén är i övrigt helt ombyggd, entrén från gaveln sattes igen redan på 1980-talet.



Kontorsplan i den äldre kontorsdelen. En sentida intertrappa binder ihop två våningsplan som nyttjas av ett företag. Kontorsplanen utgörs till stora delar av öppna kontorslandskap.



Butik för Axfoods snabbgross i den äldre lagerbyggnadens bottenplan. Här får man en förståelse för de stora volymer den f.d. lagerbyggnaden rymde.

KULTURHISTORISK VÄRDERING FRÄSAREN 10

Fastigheten bedöms enligt Solna stads (januari 2013) vara "gulklassad", vilket innebär att det är en *fastighet med bebyggelse av positiv betydelse för stadsbilden och/eller av visst kulturhistoriskt värde*.

Fräsaren 10 är en av de byggnader som tillhör 1960-talsutbyggnaden i f.d. Vireberg och som placerades längs järnvägen för tillgänglighet med spår. Byggnaden har trots alla ombyggnader fortfarande kvar lastkajer och en tydligt avläsbar funktion av in- och utlastning. Även i volym kan funktionen som lager delvis avläsas. Byggnadens norra del med vita fasader har också en fondverkan längs huvudstråket Svetsarvägen och därigenom en betydelse för stadsbilden.

Fräsaren 10 är dock kraftigt förändrad sedan 1960-talet, inte endast på 2010-talet då den tydligt blivit en del av Solna Business Parks estetik i sin gråvita färgsättning, utan också tidigare.

Omvandlingen av stora delar av byggnaden till kontor vittnar förvisso om strukturförändringen i näringslivet under de senaste årtiondena men har gjort byggnadens ursprung betydligt svårare att avläsa. Att det varit just ett papperslager framgår inte. Byggnaden är till skillnad från flertalet andra byggnader i Solna Business Park ritad av relativt okända arkitekter.

De genomgripande omvandlingarna av fastigheten har förnyat byggnaden, men samtidigt påverkat dess kulturvärden negativt. Kulturvärden bedöms nu främst vara kopplade till att byggnaden utgör en ursprunglig representant i en verksamhetsmiljö som sett till planmönster och yttre gränser förändrats i begränsad omfattning. Kulturvärden finns också kopplade till kontinuiteten i användandet sedan 1960-talet med lager och tillbyggt kontor, funktioner som trots förändringar är delvis avläsbara.

KONSEKVENSBESKRIVNING

INTRODUKTION

Verksamhetsbyggnader från 1900-talets mitt och andra hälft är en bred bebyggelsekategori som under 2010-talets högkonjunkturer påverkats kraftigt av olika typer av förändringar. Omvandlingar av verksamhetsområden, inte sällan för bostadsbyggande, har medfört att byggnader rivits eller står inför hot om rivning.

Byggnaderna upplevs ålderstigna och omoderna och kan inte alltid anpassas till de krav som samtiden ställer. 1970-talets kontorshus är särskilt påverkade. Idag uppfattas den tidens kontorshus ofta ha stora brister, inte minst ifråga om attraktivitet. Orsakerna är inte sällan låga våningshöjder, små fönster med otillräckligt ljusinsläpp, otydliga entréer som inte uppfyller krav på representativitet, otillräcklig hisskapacitet samt att planen kan vara svåra att dela upp på flera hyresgäster. Trots 1970-talets oljekris är byggnadernas energiprestanda betydligt sämre än dagens krav.

Problematiken är så omfattande att kontorsbyggnaderna från 1970-talet i Stockholmstrakten i hög grad omvandlats eller t.o.m. rivits. När byggnaderna inte rivits har de, som på många håll i Solna Business

Park, genomgått omfattande ändringar som en följd av fastighetsägarnas förädlings- och utvecklingsplaner, strävan att uppnå miljöklassningar, högre krav från hyresgäster samt av kommunernas ambitioner om ökad stadsmässighet och interaktion med omgivningen.

Yrket 4 har flera av de typiska kännetecken för 1970-talskontor som idag inte anses attraktiva eller gångbara. Det har funnits till- och ombyggnadsplaner som inte realiserats, istället har en kosmetisk fasadändring som raderat ut delar av den kulturhistoriskt intressanta färgsättningen utförts.

Fräsaren 10 har genomgått flera faser i en genomgripande omvandling som förnyat byggnaden men som samtidigt påverkat dess kulturvärden negativt.

Yrket 3 har inte ändrats utvändigt eller på annat sätt omvandlats. Byggnaden kan dock ses som otidsenlig avseende sitt läge. Kopplat till denna byggnadstyp finns ett generellt mönster - en historisk process som pågått länge - att tyngre verksamheter av ytkrävande och transportintensiv art successivt flyttas ut från staden, via vad som idag är närförorter och sekundära stadskärnor till regionens ytterområden. Centrala lägen omvandlas, förädlas och förtätas.

KONSEKVENSER YRKET 3

Yrket 3 och 4 som ritades av samma ansedda kontorsarkitekt upplevs i stort som en sammanhängande anläggning med tre lamellhus med mörka tegelgavlar som binds samman av lägre byggnadskroppar.

Yrket 3 är dock en mer oansenlig anläggning än Yrket 4 och visar hur anspråkslöst mycket av det som byggdes i skiftet mellan 1970- och 80-talet var. Kulturhistoriskt intressant är den senmodernistiska utformningen och den renodlade, oblyga användningen av plåt. Byggnaden är genom lagerdelens slutna utformning och lastkaj lätt avläsbar som något annat än en renodlad kontorsbyggnad och bidrar till läsbarheten av Virebergs industriområdes historia.

Kontorsdelens gavlar samverkar med Yrket 4 och bidrar till en anslående front mot parken, en effektiv arkitektonisk verkan som kan uppfattas från Grängsgatan i höjd med busshållplats Vireberg.

Vilka konsekvenserna blir av en rivning av Yrket 3 är delvis svårt att överblicka eftersom det från arkitekturhistoriskt och kulturhistoriskt perspektiv saknas en god överblick över beståndet.

Att anläggningen rivs innebär att ett tidstypiskt byggnadsverk med konsekvent användning av plåt i fasader går förlorat.

Rivningen av ett exempel på en byggnadskategori och funktion som är alltmer ovanlig i centrala delar av länet påverkar förstärkt för hur tyngre verksamheter tidigare lokaliserats.

Rivningen av Yrket 3 bedöms ge upphov till märkbara negativa konsekvenser för kulturvärden eftersom en kulturhistoriskt intressant stadsbild förändras och tidstypisk kontors- och verksamhetsarkitektur går förlorad.

KONSEKVENSER YRKET 4

Yrket 4 är rationellt planerad och uppfört med en 1970-talsstandard, men det är tydligt att fastigheten uppfördes efter ritningar av en framstående kontorshusarkitekt respektive landskapsarkitekt. Sven Danielsson arbetade med en medveten arkitektonisk idé att låta fasadmaterialens olika kulör och ytbearbetning uttrycka en tydlig horisontalverkan på långsidorna och en vertikal sådan på gavelfasaderna. Utformningen gavs dock högre ambitioner än många andra liknande fastigheter. Kännetecknande och karaktärsskapande är de imposanta gavlarna i mörkt tegel. Långsidornas gavs en påkostad betongfasad vilka dock är övermalade idag.

Fastigheten är viktig för stadsbilden inne i området, i synnerhet i relation till parkmiljön och de öppna ytorna invid denna, men har inte lika stor betydelse sett utifrån.

Vilka konsekvenserna blir av en rivning av Yrket 4 är delvis svårt att överblicka eftersom det från arkitekturhistoriskt och kulturhistoriskt perspektiv saknas en god överblick över beståndet.

Bristen avseende kunskap och jämförelser av 1970-talets kontorshus är stor i Stockholms ytterområden och kranskommuner och även nationellt. De mest kända kontorsbyggnaderna från 1970-talet är belägna i Stockholms innerstad. De är relativt väl utforskade men är uppförda med andra förutsättningar avseende möjligheten att breda ut sig, anpassning till omgivande miljö, parkering etc.

En parallell anläggning med relevans i detta fall är Solna Access från 1976-79, Sundbybergsvägen 1, med tre kontorslameller uppförda för Esselte. Även här är gavlarna viktiga arkitektoniska motiv medan långsidorna har en strikt rationell karaktär. Fastigheten har också grönklassats i samma inventering som omfattade kv. Yrket.

I Virebergs verksamhetsområde/Solna Business Park representerar Yrket 4 en sen utbyggnadsfas där den tidiga inriktningen mot lager och multifunktionella byggnader istället ersattes av renodlade kontor. I denna bemärkelse har byggnaderna inte samma betydelse för området och dess historia som de mer välbevarade 1960-talsanläggningarna.

Större betydelse för Solna Business Park har de resliga och skulpturala tegelgavlarna som inte påverkats i så hög utsträckning av fasadrenoveringen som gjorts på senare år. Gavlarna är ett av de starkaste arkitektoniska motiven i stadsdelen, tillsammans med bl. a. uppglasade trapphus på grannfastigheten Smeden 1, kopparfasaden på Fräsaren 9 och Arvid Nordquists entrédel.

En rivning av Yrket 4 bedöms ge upphov till märkbara negativa konsekvenser för kulturvärden eftersom ett tidstypiskt byggnadsverk med hög arkitektonisk kvalitet går förlorad och en kulturhistoriskt intressant stadsbild förändras.

KONSEKVENSER FRÄSAREN 10

Rivningen av Fräsaren 10 rör en byggnad som inte har klassificerats som kulturhistoriskt särskilt värdefull av Solna stad (januari 2013). Tyréns gör ingen annan bedömning 2020.

Fräsaren 10 är en av de byggnader som tillhör 1960-talsutbyggnaden i Vireberg och som placerades längs järnvägen för tillgänglighet med spår. Byggnaden har trots alla ombyggnader fortfarande kvar lastkajer och en tydligt avläsbar funktion av in- och utlastning. Även i volym kan funktionen som lager delvis avläsas. Byggnadens norra del med vita fasader har också en fondverkan längs huvudstråket Svetsarvägen och därigenom en betydelse för stadsbilden.

Fräsaren 10 är dock kraftigt förändrad sedan ursprungstiden. Omvandlingen av stora delar av byggnaden till kontor har gjort byggnadens ursprung betydligt svårare att avläsa.

Rivningen av Fräsaren 10 får främst konsekvenser för möjligheten att förstå hur Virebergs industriområde/Solna Business Park, lokaliserats, planerats, vuxit fram och senare genomgått en omvandling. En rivning bedöms sammantaget ge små negativa konsekvenser för kulturvärden eftersom det finns ett flertal anläggningar i området som på ett tydligare sätt än Fräsaren 10 förmedlar detta. Enhetligheten i den av ursprungliga eller omvandlade lagerbyggnader bestående fronten mot järnvägen påverkas också av rivningen.

SAMMANTAGET

De föreslagna rivningarna av Yrket 3 och 4 har tydliga kopplingar till företeelser i samtiden. Kontorshus från 1970-talet anses idag ofta ha betydande brister och rivning eller omvandling är vanligt förekommande. Yrket 3 består till stor del av lagerlokaler, en funktion som i allt högre grad styrs om till rationella logistikanläggningar i mer perifera lägen.

Rivningarna av de båda fastigheternas byggnader innebär också att delar av Sven Danielsons, en av de mer framstående arkitekterna av kontorshus och verksamhetsbyggnader under efterkrigstiden, produktion går förlorad. Byggnaderna har fått en särskild prägel tack vare Danielson men är också representativa för arkitekturen i stort kring 1975-1980.

De avtrappande tegelgavlarna på både Yrket 3 och 4 har en imponerande verkan i stadsbilden, främst från platser inne i Solna Business Park men även från vissa punkter längs omgivande vägar. Denna verkan förloras vid rivning.

I synnerhet Yrket 4 representerar också hur industriområdets tunga verksamheter relativt tidigt började blandas upp med renodlad kontorsanvändning. Denna årsring försvinner då Yrket 3 och 4 rivs vilket påverkar läsbarheten kring områdets utveckling negativt.

En rivning av Yrket 3 och 4 bedöms ge upphov till märkbara negativa konsekvenser för kulturvärden eftersom en kulturhistoriskt intressant stadsbild förändras och tidstypisk kontors- och verksamhetsarkitektur går förlorad

En rivning av Fräsaren 10 bedöms sammantaget ge små negativa konsekvenser för kulturvärden. Byggnaden har omvandlats i etapper och det finns flera andra anläggningar inom Solna Business Park som kan förmedla hur verksamhetsområdet byggts ut och förändrats.



Bild tagen från Grängsgatan.

KÄLLOR

TRYCKTA KÄLLOR

Malmlöf, Maria (1988) *Kulturmiljöer i Solna: Kulturminnesvårdsprogram för Solna kommun*, Solna: Solna kommun

Solna byggnadsnämnd (1994) *Arkitektur i Solna*, Solna: Solna byggnadsnämnd

Solna och Sundbyberg kommun (2016) *Underlag till järnvägsplan Mälarbanan Huvudsta-Duvbo*, Stockholm: Solna och Sundbyberg kommun

Solna stad (2016) *Översiktsplan 2030*, Solna: Solna stad

Solna stad (1985) *Intervju med avgående stadsarkitekten Bristol Jaldén, f 1920*, 10 december 1985

Solna stad (2012) *Yrket 3 och 4 i Solna - Kulturhistorisk klassificering*, Solna: Solna stad

Tyréns (2013) *Yrket 4 - antikvarisk konsekvensbeskrivning*, Stockholm: Tyréns AB

ARKIVMATERIAL

Solna kommuns bildarkiv

Solna kommun bygglovsarkiv

Lantmäteriet kartor/ortofoton

Bebyggelseregistret (BeBR)

KARTAKTER

Ekonomiska kartan 1953 Sundbyberg J122-10i6e53

Ekonomiska kartan 1980-1982 Sundbyberg J133-10i6e82

Generalstabskartan 1873-1919 Stockholm J243-75-1

Häradsekonmiska kartan 1901-1906 Sundbyberg J112-75-14

Sockenkartan Solna 1837 A96-1:1

ELEKTRONISKA KÄLLOR

Fabege (n.d.) *Solna Business Centre* [online] Tillgänglig på: <https://web.archive.org/web/20090403074735/http://solnabusinesscentre.se/kontorshotell/solna-business-park.htm>

Ljungby kommun (2017) *Glimtar ur ett företags historia* [online] Tillgänglig på: <https://ljungbykommunarkiv.wordpress.com/2017/03/23/glimtar-ur-ett-foretags-historia/>

Solna stad (n.d.) *Ny kontorsbebyggelse i norra delen av Solna Business Park* [online] Tillgänglig på: https://web.archive.org/web/20081205010207/http://www.solna.se/templates/Page_solna_submenu____25553.aspx

Svenska dagbladet (2013) Företagsnamn blir ortnamn där tvärbanan drar fram [online] Tillgänglig på: Wikipedia (n.d.) *Dynapac* [online] Tillgänglig på: <https://sv.wikipedia.org/wiki/Dynapac>

Wikipedia (n.d.) *Dynapac* [online] Tillgänglig på: <https://sv.wikipedia.org/wiki/Dynapac>

ÖVRIGA KÄLLOR

Mailkontakt med *Föreningen Vibro-Verken Ljungby Historiska sällskap*



Tyréns AB, 118 86 Stockholm, www.tyrens.se